

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління

Стратегії політичного лідерства президентів України в умовах російсько-української війни

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, 407 групи

Гнеда Олександра Олександрівна

Керівник:

д. політ. н., проф. Ротар Н. Ю.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол №_____ від _____ 2026 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2026

Анотація

Гнеда О.О. Стратегії політичного лідерства в президентів України в умовах російсько-української війни. 052 «Політологія»; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 2026.

Бакалаврське дослідження ґрунтується на наукових розробках зарубіжних та вітчизняних учених, які розкривають теоретико-методологічні засади політичного лідерства, а також на нормативно-правовій базі, що регулює діяльність інституту президентства в Україні. В дослідженні: розкрито сутність та зміст поняття політичного лідерства; проаналізовано нормативно-правове регулювання інституційного виміру політичного лідерства Президента України; визначено роль інфраструктурного забезпечення діяльності інституту Президента України в моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави; здійснено порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського; охарактеризовано структуру стратегії політичного лідерства В. Зеленського у вимірі співвідношення внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів його політичної діяльності.

Ключові слова: політичне лідерство, стратегія політичного лідерства, інститут президенства, Презмдент України, Офіс Президента України, кризове лідерство, комунікативна стратегія, інформаційна війна, національна безпека.

Summary

Hneda O.O. Strategies of Political Leadership Among Ukrainian Presidents During the Russian-Ukrainian War. 052 «Political Science»; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

The undergraduate research draws on scholarly contributions of both foreign and domestic researchers that address the theoretical and methodological foundations of political leadership, as well as on the legal and regulatory framework governing the institution of the presidency in Ukraine. The study: examines the essence and content of the concept of political leadership; analyses the legal and regulatory framework of the institutional dimension of the President of Ukraine's political leadership; determines the role of infrastructural support for the activities of the institution of the President of Ukraine in shaping the Head of State's political leadership strategy; conducts a comparative analysis of the political leadership strategies of P. Poroshenko and V. Zelenskyy; characterises the structure of V. Zelenskyy's political leadership strategy in terms of the relationship between the domestic and foreign policy vectors of his political activity.

Keywords: political leadership, political leadership strategy, institution of the presidency, President of Ukraine, Office of the President of Ukraine, crisis leadership, communicative strategy, information warfare, national security.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.О. Гнеда

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.	8
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ.....	8
1.1. Дискурс поняття та сутності політичного лідерства в сучасній політичній науці	8
1.2. Аналіз джерельної бази дослідження	17
РОЗДІЛ 2	20
ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	20
2.1. Нормативно-правове регулювання інституційного виміру політичного лідерства Президента України	20
2.2. Роль інфраструктурного забезпечення діяльності інституту Президента України в моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави	27
2.3. Значення статусу Головнокомандувача в процесі моделювання стратегії політичного лідерства Президента України.....	34
РОЗДІЛ 3	39
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ: П. ПОРОШЕНКО VS В. ЗЕЛЕНСЬКИЙ	39
3.1. Порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського (2014-2021 рр.).....	39
3.2. Трансформація стратегій політичного лідерства Президента України в умовах масштабної агресії росії (2022-2026 рр.)	45
3.3 Структура стратегії політичного лідерства В. Зеленського у вимірі співвідношення внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів його політичної діяльності	51
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження стратегій політичного лідерства президентів України в умовах російсько-української війни зумовлена екзистенційними викликами, які кардинально трансформували модель президентського управління та висунули принципово нові вимоги до стратегій політичного лідерства в кризових умовах.

По-перше, правовий режим воєнного стану кардинально змінив умови здійснення президентського лідерства в Україні. В умовах, коли від рішень Глави держави залежать життя мільйонів громадян, територіальна цілісність та майбутнє держави, інститут президентства вийшов за межі конституційно визначених повноважень, набувши ознак оперативного центру стратегічного управління. Вивчення цих трансформацій є не лише академічно значущим, а й практично необхідним для розуміння механізмів ефективного кризового управління державою.

По-друге, дослідження набуває особливої актуальності через зміну ролі комунікації в системі президентського лідерства. В умовах гібридної війни, коли інформаційний простір стає повноцінним полем бою, цифрові платформи та соціальні мережі перетворюються на стратегічний ресурс суспільної мобілізації, підтримання довіри до влади та протидії ворожим наративам. Розуміння того, як президентська комунікативна стратегія адаптується до цих реалій і яким чином вона співвідноситься із загальною стратегією політичного лідерства є критично важливим для осмислення сучасних моделей президентського лідерства.

По-третє, актуальність теми підкреслюється недостатнім вивченням проблематики стратегій політичного лідерства в умовах збройного конфлікту у вітчизняній політичній науці. Порівняльний аналіз моделей лідерства П. Порошенка та В. Зеленського – двох президентів, які здійснювали керівництво державою в різних фазах одного конфлікту, дозволяє простежити еволюцію самого інституту президентства: від інституційно-оборонної моделі до комунікаційно-адаптивної, від ідеологічної консолідації суспільства до персоналізованого емоційного лідерства. Розуміння цього досвіду є

фундаментальним як для розвитку теорії кризового лідерства, так і для вироблення практичних рекомендацій щодо стратегій президентського врядування в умовах сучасних гібридних конфліктів та у період повоєнного відновлення України.

Метою дослідження є здійснення комплексного політологічного вивчення стратегій політичного лідерства президентів України в умовах російсько-української війни. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- розкрити сутність та зміст поняття політичного лідерства;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання інституційного виміру політичного лідерства Президента України;
- визначити роль інфраструктурного забезпечення діяльності інституту Президента України в моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави;
- здійснити порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського;
- охарактеризувати структуру стратегії політичного лідерства В. Зеленського у вимірі співвідношення внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів його політичної діяльності.

Об'єктом дослідження є інститут політичного лідерства.

Предметом дослідження є стратегії політичного лідерства в президентів України в умовах російсько-української війни.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань бакалаврського дослідження було застосовано комплекс як загальнонаукових, так і політологічних методів. Зокрема метод аналізу та синтезу уможливив розгляд окремих складових стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського (інституційного, комунікативного, безпекового та зовнішньополітичного вимірів) як самостійних об'єктів дослідження. Синтез, у свою чергу, дозволив інтегрувати отримані результати в цілісну картину еволюції президентського лідерства в Україні в умовах російсько-української

війни. Порівняльний метод був використаний для зіставлення стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського з метою виявлення спільних рис і принципових відмінностей у їхніх моделях управління, комунікативних стратегіях та підходах до зовнішньополітичного позиціонування держави в умовах збройного конфлікту. Завдяки методу кейс-стаді було проведено поглиблений аналіз конкретних епізодів президентської діяльності, який дозволив простежити взаємозв'язок між конкретними управлінськими рішеннями та їхніми наслідками у формуванні стратегії лідерства президента. У цьому контексті важливу роль відіграла біхевіоралістська методологія, яка дозволила дослідити діяльність президента В. Зеленського крізь призму його реальної поведінки в кризових умовах, реакцію суспільства на його управлінські рішення та комунікативні дії, а також оцінити вплив президентської стратегії на рівень суспільної мобілізації та підтримки інституту президентства в умовах правового режиму війни.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що бакалаврська робота є комплексним дослідженням стратегій політичного лідерства президентів України в умовах російсько-української війни, в межах якого було:

- вперше здійснено порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського в інституційному, комунікативному, безпековому та зовнішньополітичному вимірах, а також охарактеризовано структуру стратегії політичного лідерства В. Зеленського у співвідношенні внутрішньо- та зовнішньополітичного векторів його діяльності;
- удосконалено розуміння ролі інфраструктурного забезпечення інституту президентства в моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави в умовах війни та концептуалізацію поняття кризового політичного лідерства в контексті українського президентства;
- отримало подальший розвиток теоретико-методологічне осмислення феномену політичного лідерства та дослідження нормативно-правового

регулювання інституційного виміру президентського лідерства в умовах воєнного стану.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та матеріали бакалаврського дослідження можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності як теоретична основа для подальших досліджень інституту президентства та стратегій політичного лідерства в умовах збройних конфліктів; у законотворчій та експертній діяльності – для вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність інституту президентства та Офісу Президента України в умовах воєнного стану; у практичній політичній діяльності політичних акторів для формування ефективних стратегій політичного лідерства, комунікативної взаємодії зі суспільством та зовнішньополітичного позиціонування держави в умовах сучасних гібридних конфліктів і в період повоєнного відновлення України.

Апробація результатів роботи. Гнеда О. О. Роль цифрових технологій у політичному лідерстві В. Зеленського в умовах російсько-української війни. Студентська наукова конференція. ЧНУ ім. Юрія Федьковича. 2026.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, який містить 74 найменування та додатків. Загальний обсяг бакалаврської роботи – 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

1.1. Дискурс поняття та сутності політичного лідерства в сучасній політичній науці

Лідерство як суспільно-політичне явище бере свій початок ще з часів Античності, втім процеси наукової концептуалізації політичного лідерства як самостійного об'єкта розпочалися лише в середині 20 століття з розвитком методологічної парадигми біхевіоралізму в американській, а згодом і в західноєвропейській політичній науці.

Витоки біхевіоралізму часто пов'язують із науковою діяльністю Чарльза Мерріама – професора політології Чиказького університету, який у 1920-30-х роках наголосив на важливості дослідження політичної поведінки осіб, а не лише дотримання ними формальних чи юридичних норм [69, с. 55]. Та популярності біхевіоралізм набув у працях Девіда Істона, який визначив ключові засади цього підходу: об'єктом дослідження має бути реальна поведінка політичних акторів, а не норми чи інститути; аналіз поведінки має бути емпірично верифікованим [49, с. 88]. Так біхевіоралістський підхід став новаторським, змінивши фокус із суджень про те, як люди повинні діяти, на емпіричний аналіз того, як і чому вони поведуться так у реальності [65, с. 12].

Також вважаємо за доцільне розглядати поведінку лідера крізь призму психологічних і соціальних чинників, які безперечно впливають на формування особистості та її вчинки. Така переорієнтація дослідницького інтересу на реальні мотиви суб'єктів політичного процесу призвела до переосмислення та відкриття нового погляду на вчинки лідерів. Тож з 1950-х рр. вивчення політичного лідерства почало ґрунтуватися не на винятковості особистості, а на взаємодії політичних акторів у спільній системі.

Становлення порівняльної методології біхевіоралізму призвело до розгляду визначення політичного лідерства як операціоналізованого. Так у 1950 р. професор кафедри управління та психології в Університеті штату Огайо –

Ральф Стогділл запропонував розуміння лідерства як «процесу (акту) впливу на діяльність організованої групи в її зусиллях щодо постановки цілей та їх досягнення» [74, с. 4]. Це поняття є важливим, оскільки акцентує на процесуальному характері лідерства, а не на особистісному та, водночас, наголошує на цілеспрямованості, як фундаментальному елементі процесу.

Інший американський професор – Лестер Селігман підійшов до визначення політичного лідерства з функціональної точки зору: «Політичне лідерство – це обійняття певної посади в політичній системі, що включає функцію визначення колективних цілей, мобілізації ресурсів для їх досягнення та інтеграції зусиль учасників політичного процесу» [73, с. 34-42]. Тут автор акцентує увагу на ролі лідера в політичній системі в контексті досягнення спільної мети.

Із розвитком політичної науки дедалі більше дослідників почали зосереджуватися на особливостях взаємодії лідера зі своїми прихильниками. У той час, як одні вбачали в лідерстві мистецтво змушувати інших робити те, чого хоче лідер так, щоб вони думали, ніби самі того хочуть чи просто примус робити те, що від них очікується лідером, Джеймс Мак-Грегор Бернс мав дещо інше бачення. У своїй праці «Лідерство» він наголосив на наступному: «Я визначаю лідерство як спонукання лідерами своїх послідовників до дій заради певних цілей, що відображають цінності та мотивацію – бажання та потреби, прагнення та очікування як лідерів, так і послідовників» [64, с. 19]. На відміну від попередників, він розглянув лідерство крізь призму взаємозв'язків лідера з громадянами, а не примусу, і таким чином відмежував політичне лідерство від суміжних понять.

Схоже бачення до Дж. М. Бернса мав і французький політолог – Жан Блондель, який охарактеризував політичне лідерство як «владу, яку здійснює одна або кілька осіб з метою спонукати членів нації до дій». Разом із цим він визначив політичне лідерство як один із найпотужніших інструментів, який сприяє виконанню колективних завдань спільними зусиллями громадян, що сприяє розвитку всього суспільства [64, с. 3].

У свою чергу, американський політолог Роберт Такер у праці «Політика як лідерство» розглянув політичне лідерство у функціональному розрізі та запропонував розділити директивну функцію лідерства на три сфери: «По-перше, лідерство виконує діагностичну функцію... По-друге, вони (лідери) повинні визначити курс дій групи або курс дій від імені групи, який відповідатиме визначеній ситуації... По-третє, лідерство має мобілізуючу функцію» [75, с. 18-19]. Таким чином, він вивів функціональне тлумачення політичного лідерства, яке застосовується для аналізу реальних політичних процесів. Окреслені Р. Такером функції, на нашу думку, корелюють з етапами циклу публічної політики, зокрема: діагностична функція відповідає постановці порядку денного та оцінюванню, визначення курсу дій – етапу формулювання політики, а мобілізація прихильників забезпечує етап впровадження політики. У цьому контексті політичне лідерство постає важливим механізмом формування та впровадження політики, що підкреслює цінність концепції Р. Такера в контексті дослідження політичних процесів.

Сучасний американський політолог Джозеф Най – батько поняття «м'якої сили» у своїй праці «The Powers to Lead» розмежував поняття лідерства та влади, зазначивши: «Лідерство включає в себе володарювання, але не всі владні відносини є проявом лідерства». Поруч із цим він висловив наступну тезу: «Лідерство – це мобілізація людей для досягнення певної мети... Лідерство в людських колективах не визначається тим, що одинак (лідер) йде першим і бере на себе ризики... Це відносини, які спрямовують та мобілізують послідовників» [71, с. 18-19]. Таким чином, у концепції політичного лідерства Дж. Ная поєднуються такі характеристики, як владні ресурси, переконання, мобілізація громадян, про які згадували його попередники. Втім, особливість його праці полягає в тому, що в ефективному лідерстві він вбачає поєднання навичок «м'якої» та «твердої» сили, яке він називає «розумною силою».

Одночасно із розвитком поняття політичного лідерства в науковій літературі, процес класифікації його різновидів набирав обертів. Одним із перших дослідників, які зробили значний внесок у розробку типологізацій

політичного лідерства, був Макс Вебер. Він, у свою чергу, обґрунтував лідерство як інструмент здобуття покори суспільства та разом із тим охарактеризував підстави легітимності для лідерів: авторитет традицій та закону, харизма як дар вождя та раціональність.

Згідно з першою підставою, політичне лідерство ґрунтується на повазі суспільства до правителів та законів, а також на спадковості влади. Такий тип панування є традиційним, оскільки влада перебуває в руках аристократії, яка здійснює владу, спираючись на традиції.

Харизматичне лідерство він охарактеризував як таке, що спирається на якості та здібності, які відрізняють лідера з-поміж усіх інших правителів. Ключовим у цій підставі легітимності виступає саме емоційний аспект, адже люди підсвідомо реагують на харизму лідера. Сила такого правителя полягає не в дотриманні ним закону чи традицій, а у володінні ним особливим даром. Харизматичний лідер виходить на політичну арену в періоди кризи та позиціонує себе визволителем суспільства у часи, коли політична система демонструє глибоку неефективність.

Раціонально-легальне лідерство за Максом Вебером базується на обранні представників в органи влади через демократичні процедури, спираючись на рівень компетентності потенційних правителів. У цьому типі лідерства політичний лідер, на відміну від попередніх, вирізняється не наявністю особистих якостей чи харизми, а саме дотриманням правових рамок та відповідальністю перед виборцями у своїй політичній діяльності. Громадяни, у свою чергу, підпорядковуються раціональному лідеру, спираючись на законність його панування [55].

За стилем політичної діяльності лідерів, Гарольд Лассуел поділяє їх на агітаторів, адміністраторів та теоретиків.

Лідери-агітатори — це харизматичні лідери, схильні завойовувати прихильність громадян внаслідок публічних виступів. Їхніми основними інструментами для здобуття влади є риторика, жести та часте повторення принципів, а основне покликання — викликати емоційний відгук у виборців.

Такому політичному лідерству характерна активна взаємодія з аудиторією з метою спрямування її емоційної енергії у потрібне лідерів політичне русло.

Лідери-адміністратори – це лідери, покликані приймати рішення та йти на компроміси. На відміну від попереднього типу, вони не звертають уваги на емоції, але часто використовують масову комунікацію для маніпулювання громадською думкою з метою мобілізації підтримки мас.

Лідери-теоретики вирізняються своїми стратегічними підходами до вирішення суспільно важливих проблем. Вони розробляють проєкти та програми, створюють ідеологічну базу для політичного процесу, але не ставлять собі за мету практичну політичну діяльність. Лідер-теоретик формує довгострокові цілі, в той час як лідер-адміністратор займається управлінською діяльністю, а лідер-агітатор – мобілізацією мас через емоції [28, с. 16-17].

Поруч із цим, варто враховувати і вплив стратегій політичного лідерства на міжнародні процеси та формування глобального порядку денного. З огляду на цю потребу, сучасна американська вчена Маргарет Дж. Германн розробила чотири моделі зовнішньополітичного лідерства спираючись на ряд складових: характер лідера, властивості його прихильників, характер їх взаємодії, а також обставини, в межах яких здійснюється політичне лідерство.

Лідер-прапорносець вирізняється наявністю власного бачення реальності та бажанням змінити політичну систему з метою втілення своєї ідеї. Завдяки якостям, притаманним тільки йому, він визначає політичний порядок денний та впливає на розгортання подій. Саме тому даний образ лідера є досить близьким до харизматичного лідерства М. Вебера.

Лідер-служитель виступає представником інтересів своїх прихильників та орієнтується на їх потреби та бажання. Саме виборці визначають основні політичні пріоритети розвитку, а лідер, у свою чергу, керується ними.

Лідер-торговець встановлює зі своїми прихильниками взаємовідносини «продавець» – «покупець», намагається «продати» свою ідею цільовій аудиторії і тим самим заручитися підтримкою для своєї політики. Критично важливим для такого лідера є вміння переконувати.

Лідер-пожежник оперативно реагує на кризові ситуації, які є важливими для його виборців. Він здатний ефективно діяти під час екстрених подій, але для стабільного розвитку держави необхідний стратегічний підхід, яким він не здатний керуватися [17, с. 14].

Незважаючи на те, що ці типології розроблялися в різні часи, дещо спільне в них прослідковується: обоє харизматичний лідер М. Вебера та лідер-агітатор Г. Лассуела використовують комунікацію та жестикуляцію для заручення підтримкою своїх прихильників та апелюють до їх емоцій; лідер-прапорonosець теж дещо подібний до попередніх двох за рахунок того, що здобуває владу з метою змінити політичну систему; лідера-теоретика та лідера-торговця об'єднує підхід до вирішення проблем, який полягає у розробці теорій, програм та проєктів проте цілі у них дещо різні: якщо перший тип діє з метою вирішення проблеми, то другий – щоб продати власну ідею. У дійсності політичним лідерам характерні кілька типів одночасно.

Тоді як М. Вебер у розробці власної типології виходив із джерел легітимності влади, Г. Лассуел – із психологічних особливостей політичних лідерів, М. Дж. Германн зосередилася на індивідуальних характеристиках кожного із типів лідерів та їхніх стилях прийняття політичних рішень.

У межах класичних підходів до аналізу політичного лідерства виокремлюють три основні моделі: транзакційну, трансформаційну та ситуаційну. Транзакційне лідерство ґрунтується на обміні між лідером і суспільством (система «батога та пряника»), в межах якого політична підтримка забезпечується через стабільність, соціальні гарантії або політичні вигоди. Трансформаційне лідерство навпаки передбачає глибоку зміну суспільних цінностей та інституцій під впливом лідера, який виступає ініціатором системних реформ. Ситуаційна модель наголошує на залежності стилю лідерства від зовнішніх обставин та характеру загроз [56, с. 409].

Особливого значення в умовах сучасних гібридних конфліктів набуває концепція кризового політичного лідерства, яка передбачає здатність політичного керівника діяти в умовах високої невизначеності, дефіциту часу та

ресурсів. У таких умовах ключовими характеристиками лідера стають адаптивність, швидкість прийняття рішень, комунікативна ефективність та вміння забезпечувати довіру суспільства [59].

Важливо також згадати концепцію організаційного лідерства, згідно з якою політичний лідер виступає не лише як персоніфікований носій влади, а як елемент державного механізму, який формує правила функціонування політичної системи. У цьому контексті ефективність лідерства визначається не так особистими якостями керівника, як здатністю інституцій підтримувати стабільність політичного курсу [62].

У сучасних умовах інформаційного суспільства дедалі більшої ваги набуває поняття комунікаційного лідерства, яке передбачає використання медіа, цифрових платформ та прямих каналів зв'язку для формування політичної легітимності. Політичний лідер у такій моделі виступає не лише як управлінець, а і як організатор інформаційного обміну між членами команди та зацікавленими сторонами, інтерпретуючи інформацію для забезпечення розуміння цільової аудиторії [60].

Разом із цим, політичне лідерство варто розглядати і за стилем керівництва. Демократичний стиль політичного лідерства полягає у гнучкості мислення керівника, врахуванні ним думок та ініціатив суспільства та, як наслідок, у визначенні ним цілей та напрямів політичної діяльності спільно з громадянами. Він характерний для політичних діячів, які приходять до влади завдяки виявленню виборцями підтримки та довіри під час виборчих процесів і, як наслідок, за неузгодженості дій з обіцянками, цими громадянам, можуть бути усунуті з посади. Тому для такого керівника суттєво важливою є підтримка комунікації з громадянами, забезпечення прозорості політичної діяльності та постійна орієнтація на потреби та виклики, з якими стикаються його виборці.

Як наслідок такого врядування, суспільство задовольняє власні потреби та відчуває здатність впливати на політичні процеси у державі, що підвищує спрямованість на вирішення проблем цільової аудиторії у ході політичної діяльності. На рівні прийняття рішень взаємна довіра керівника та команди і їхня

тісна співпраця забезпечують ефективне виконання завдань, поставлених перед ними. Втім, саме внаслідок затяжних обговорень між членами команди та численних спроб узгодити погляди процес прийняття рішень може затягнутися. Найбільшу загрозу тривалий процес обговорення несе в періоди нестабільності політичної ситуації в державі, коли пріоритетності набуває оперативність прийняття рішень та дій. Разом із цим виникає і ризик втрати лідером влади над членами команди за його неспроможності керувати процесом ухвалення рішень, що може потенційно призвести до анархії.

Авторитарний стиль політичного лідерства, на противагу демократичному, полягає в одноосібному правлінні з використанням елементів примусу по відношенню до громадян. Характерними для цього стилю управління є жорсткість мислення керівника, нівелювання думками суспільства та визначення напрямів політичної діяльності без погодження з іншими. Будь-які ідеї, які суперечать позиції лідера, придушуються, а ініціатори несуть відповідальність. Система взаємодії між лідером та командою є жорстко вертикальною, тому зв'язки всередині колективу є мінімальними та підконтрольними керівнику.

Лідери з авторитарним стилем керівництва стають домінуючими в державах з авторитарними та тоталітарними політичними режимами, в яких влада сконцентрована в руках однієї чи кількох осіб. Такі керівники застосовують апаратний підхід до просування на керівні посади в системі влади і цим самим перешкоджають демократичним процесам зміни політичної еліти.

Таким чином, демократичний стиль політичного лідерства є найбільш результативним в умовах стабільності та за наявності висококваліфікованих працівників, втім, не дієвим у надзвичайних ситуаціях і за наявності слабого лідера. Авторитарний стиль, у свою чергу, незважаючи на всі його недоліки, є дієвим в кризових умовах, коли беззаперечне виконання наказів та максимальна концентрація ресурсів стають ключовими для збереження стабільності.

Отже, політичне лідерство не функціонує окремо від зовнішнього середовища; воно є елементом системи відносин, вбудованим у певне соціально-

політичне середовище, яке, у свою чергу, як надає лідерів ряд можливостей, так і обмежує у діяльності. На нашу думку, соціальний вимір характеризується взаємодією лідера з суспільством, яке включає в себе представників різних бізнесових груп, професійних спільнот, громадських рухів та іншого. Саме ця аудиторія формує запити на політичні рішення, слідує за політичними процесами та вирішує, кого із політичних акторів підтримувати. Отже, ефективність політичного лідерства напряму залежить від здатності лідера чути запити і потреби суспільства та досягати суспільної згоди.

У політичному вимірі діяльність політичного лідера обмежується декількома факторами, такими як законодавство, політичний режим, форма правління, виборча система та інше. Таким чином, політичне середовище визначає обмеження та можливості для політичного лідера: нормативні акти та закони регулюють діяльність управлінця відповідно до чинного законодавства; при демократичному устрої лідер повинен дотримуватися загальновизнаних прав людини, діяти прозоро та підпорядковуватись законам, в той час як в авторитарному чи тоталітарному режимі керівник концентрує владу у своїх руках або групи наближених до нього людей, діє у власних інтересах та обмежує роль представницьких органів; у президентській республіці головним політичним актором виступає президент, у парламентській – лідер змушений йти на компроміси з парламентом, а у змішаній системі повноваження розподілені між двома центрами влади; у свою чергу виборчі механізми формують владу: при мажоритарній системі перемагає той, хто набрав найбільше голосів, що підсилює роль обраного лідера, пропорційна сприяє ширшому представництву та зміцненню партійної системи, а змішана поєднує елементи попередніх двох і внаслідок цього гармонізує інтереси громадян.

Проте не тільки середовище впливає на лідера, а й навпаки – внаслідок прийняття політичних рішень він може змінювати політичне життя та суспільні процеси у межах, дозволених політичним режимом. Тому політичне лідерство доцільно розглядати як інтегровану систему взаємодії між лідером, інституціями та суспільством, яка змінюється залежно від обставин та рівня політичної

стабільності. Особливо це проявляється у державах, що перебувають у стані тривалих конфліктів або системних трансформацій, в яких лідерство набуває кризового та адаптивного характеру.

Узагальнюючи все вищезазначене, політичне лідерство варто визначити як соціально-політичний процес, в основі якого лежить здійснення легітимного впливу лідера на суспільство з метою мобілізації підтримки громадян та формування й реалізації влади у межах свого політичного курсу. Разом із тим, визначальною характеристикою управління суспільством є функції, виконувані управлінцем, серед яких: інтегративна, спрямована на узгодження цілей та ідей; орієнтаційна, що полягає у формуванні політичного курсу лідера; мобілізаційна, яка об'єднує владу з громадянами та функція легітимації політичного ладу.

1.2. Аналіз джерельної бази дослідження

Джерельну базу дипломної роботи з дослідження стратегій політичного лідерства президентів України в умовах війни можна структурувати на декілька груп: публікації зарубіжних науковців; публікації вітчизняних дослідників; нормативно-правова база; соціологічні дослідження та емпіричні матеріали.

Праці зарубіжних науковців використовувалися насамперед для формування теоретико-методологічної основи дослідження. Класичні роботи таких дослідників, як Меріам Ч. [69], Істон Д. [65], Стогділл Р. [74], Селігман Л. [73], заклали поведінковий та організаційний підходи до вивчення лідерства, що стали відправною точкою для подальшого аналізу. Фундаментальними для розуміння природи та типології політичного лідерства стали праці Бернса Дж. [64], Блонделя Ж. [63], Такера Р. [75] та Ная Дж. [71], саме вони утворили теоретичне ядро, на якому базується концептуальна рамка дослідження.

Окремо слід виділити типологічний інструментарій, застосований у порівняльному аналізі лідерства П. Порошенка П. та В. Зеленського. Типологія підстав легітимності М. Вебера [55], класифікація лідерів за стилем політичної діяльності Г. Лассуела [28] та моделі зовнішньополітичного лідерства М. Германн [17] у сукупності сформували багатовимірну аналітичну картину, що

дозволила простежити домінуючі патерни лідерської поведінки обох президентів на різних етапах збройного конфлікту.

Також у теоретичному блоці використовувались праці Ліпсета С. [68] та О'Доннелла Г. [72], що дозволили розглянути специфіку демократичного транзиту та делегативної демократії в контексті президентського лідерства в Україні. Для аналізу інформаційного виміру лідерства залучено дослідження Гурієва С. та Трейсмана Д. [69], у якому розглядається феномен «інформаційних автократів» і механізми підтримки легітимності влади через контроль над інформаційним простором.

Наступною групою джерельної бази є праці вітчизняних дослідників, серед яких ми виділяємо дві підгрупи: дослідників інституту президентства та форми державного правління; дослідників лідерства, комунікацій та воєнного контексту.

До першої підгрупи належать праці Кармазіної М. [21], Зелінської М. [19], Петришина О. та Серьогіної С. [29], Святоцького О. [52], Скіця С. [53], Битяка Ю., Серьогіної С. та Бодрової І. [3], Кондратенка О. [23], Власенка В. та Луценка В. [4]. Саме ці дослідники сформували фундамент українських наукових досліджень щодо конституційно-правових засад і практичного функціонування президентського інституту в Україні, на яких ґрунтується інституційний аналіз роботи.

До другої підгрупи належать праці Хилька М. [58], Цікул І. [61], Трушевич Г. [57], Сорокопуда М. [55], Романюка А. [49], Сухорукової А. та Іванової В. [56], Царука І. [60], Хилюк А. [59]. Ці науковці дослідили технологічну та комунікативну складову лідерства, а також специфіку поведінки лідерів у кризових і трансформаційних умовах, що було безпосередньо використано під час аналізу стратегій президентів України. Для розуміння дискурсивного виміру президентського лідерства залучено дослідження Морено Р. [], присвячене аналізу публічних комунікацій Зеленського В. у перші місяці повномасштабного вторгнення, а також матеріали дослідження Kushnir et al. [] щодо політичних маніпуляцій у медіапросторі воєнного часу.

Нормативно-правова база дослідження є важливим самостійним блоком джерел. До неї належать Конституція України [24], закони «Про національну безпеку України» [40], «Про Збройні Сили України» [32], «Про основи національного спротиву» [41], «Про правовий режим воєнного стану» [46], «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях» [43], Указ Президента «Про введення воєнного стану» від 24.02.2022 [31], а також низка законів про продовження воєнного стану (2022-2023 рр.) [33-39]. Ця група джерел дозволяє простежити нормативне розширення президентських повноважень від початку повномасштабного вторгнення та є незамінною для аналізу інституційного виміру лідерства в умовах збройного конфлікту. Указ Президента «Про Положення про Офіс Президента України» [44] та довідкові матеріали офіційного сайту Президента [27] використовувалися для характеристики апарату підтримки президентської влади.

Щодо соціологічних досліджень та емпіричних матеріалів, то в роботі здійснено вторинний аналіз наявних даних. Корисними в цьому плані стали дані Соціологічної групи «Рейтинг» [18], звіти Київського міжнародного інституту соціології [7-9] і дані Центру SeeD та ПРООН щодо соціальної згуртованості в Україні [54]. Ці матеріали дозволили відстежити динаміку суспільної довіри до президентів і підкріпити теоретичні висновки конкретними емпіричними даними.

На базі цих джерел було зроблено висновок про те, що проблема дослідження стратегій політичного лідерства президентів України в умовах повномасштабної агресії росії є недостатньо вивченою як в українській, так і в зарубіжній науці. Саме тому ядром дослідження стало поєднання вітчизняних праць з інституту президентства та теорії лідерства з роботами зарубіжних науковців у сфері кризового й трансформаційного лідерства, доповнене актуальними соціологічними даними та нормативно-правовою базою воєнного часу. Такий підхід дозволяє комплексно охопити як теоретичні, так і прикладні аспекти досліджуваної проблеми.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Нормативно-правове регулювання інституційного виміру політичного лідерства Президента України

Правова система як комплекс юридичних засобів для регулювання відносин у суспільстві передбачає наявність чіткої нормативної бази для функціонування вищих політичних інститутів. Зокрема, з огляду на парламентсько-президентську форму державного правління в Україні, інститут президентства посідає особливе місце в системі державних органів України як у контексті обсягу конституційних повноважень, так і з огляду на реальний вплив президента на формування політичного порядку денного в державі та реалізації ним державної політики.

Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 року, є фундаментальним нормативно-правовим актом, який визначає низку основних положень у сферах державного ладу, прав людини, територіального устрою та організації й функціонування органів влади. Розділ 5 Основного Закону України присвячений інституту Президента України та визначає основні функції, повноваження й правовий статус президента [23-24].

Зокрема, стаття 102 Конституції України нормативно закріплює ідентичність Глави держави: «Президент України є Главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [25]. Ця норма закону, з огляду на інституційний вимір політичного лідерства, уповноважує президента на виконання представницької функції у

зовнішньополітичних відносинах України; функцією гаранта Конституції й прав і свобод громадянина, що наділяє Главу держави відповідальністю за забезпечення конституційного ладу; та функцією гаранта євроатлантичної інтеграції, яка спрямовує зовнішньополітичне лідерство президента у визначеному напрямку.

Порядок набуття повноважень законно обраним Президентом України у результаті народного волевиявлення регламентується статтею 104 Конституції України [25]. Центральним елементом церемонії є складення новообраним Главою держави присяги в урочистій обстановці. Основний Закон України встановлює дві основоположні умови проведення цього акту: по-перше, проведення урочистого засідання парламенту; по-друге, обов'язкова присутність визначеного кола осіб.

Зокрема, на церемонії інавгурації в обов'язковому порядку мають бути присутні Голова або заступник Голови Верховної Ради України, Голова Центральної виборчої комісії, Голова Конституційного Суду України та інші особи, перелік яких Голова Верховної Ради України узгоджує з новообраним президентом та Головою Конституційного Суду. До участі в церемонії можуть бути запрошені Глави іноземних держав та інші почесні гості, присутність яких є виявом визнання міжнародною спільнотою нового Глави держави та символом дружніх міждержавних відносин. Постанова Верховної Ради України «Про порядок проведення урочистого засідання Верховної Ради України, присвяченого складенню присяги новообраним Президентом України» деталізує правові підстави, місце, дату, час і порядок складення присяги, допускаючи при цьому можливість зміни місця і часу проведення інавгурації, та встановлює, що «У день урочистого засідання Верховна Рада України не розглядає інших питань» [45, п. 15].

Присяга є урочистою та юридично зобов'язуючою обіцянкою неухильно виконувати обов'язки, визначені Конституцією. Текст присяги закріплено в частині 3 статті 104 Конституції України [25]. Клятва на вірність Україні, яка зобов'язує всіма можливими засобами обстоювати суверенітет і незалежність

держави, піклуватися про добробут Батьківщини та громадян України, захищати права і свободи громадян, неухильно дотримуватися Конституції України, здійснювати президентські повноваження на благо всіх співгромадян та зміцнювати міжнародний авторитет України – усі ці складові присяги засвідчують її подвійну природу: вона є одночасно правовим і моральним зобов'язанням Глави держави перед Українським народом, прийнятим у присутності народних депутатів, Голови Конституційного Суду та інших посадових осіб.

Суттєвим є й те, що саме народ виступає тим суб'єктом, перед яким Президент України несе першочергову відповідальність за виконання взятих зобов'язань. Зміст президентської присяги також дає змогу скласти уявлення про ключові цінності, які народ як суверен вважає визначальними для цього державного інституту і які в цілому окреслюють його функціональне призначення. Текст присяги орієнтує президента на максимально ефективне, із застосуванням не лише юридичних, а й політичних та економічних інструментів, відстоювання державного суверенітету й незалежності, забезпечення суспільного блага та дотримання конституційних цінностей.

Набуваючи повноважень Глави держави, Президент України виголошує інавгураційну промову – звернення до українського народу, в якому він окреслює власне бачення розв'язання завдань, що впливають із Конституції та постають перед суспільством і державою. Частина 1 статті 104 Конституції України чітко визначає момент початку та завершення президентських повноважень: вони розпочинаються в момент складення присяги і припиняються в момент складення присяги наступником. Конституцією також регулюється тривалість перехідного періоду: «Новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складення присяги народіві на урочистому засіданні Верховної Ради України» [25].

У сфері виконавчої влади Глава держави наділений наступними повноваженнями: «вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у

Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції; вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим» [24, п. 9-10, 15-16 ст. 106].

У сфері взаємодії із законодавчою гілкою влади Президент України: «призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією; припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією; підписує закони, прийняті Верховною Радою України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України» [24, п. 7-8, 29-30 ст. 106].

Повноваження Президента України визначені статтею 106 Конституції України, охоплюють значну частину управлінських процесів, починаючи від забезпечення державної незалежності та зовнішньополітичного представлення, завершуючи здійсненням законодавчої ініціативи, правом вето та, зрештою, введенням воєнного і надзвичайного стану в країні [25]. Перелічені права на здійснення діяльності очільником держави свідчать про інституційний характер лідерства президента: він уповноважений впливати на всі гілки влади через правові механізми, визначені Конституцією України.

Водночас Основний Закон України обмежує повноваження Президента України щодо передачі ним власних повноважень іншим особам чи органам [24, п. 2 ст. 106] та передбачає механізм притягнення Глави держави до кримінальної й конституційної відповідальності – процедуру імпідменту [25, ст. 111]. Також частина указів президента підлягає контрасигнації Прем'єр-міністра або

профільного міністра, що, у свою чергу, утворює своєрідну систему стримувань і противаг та запобігає узурпації влади.

Таким чином, Президент України є Главою держави, гарантом суверенітету й територіальної недоторканності України, а також дотримання прав і свобод людини та громадянина, які в Україні зазнають систематичних порушень. Зважаючи на кризовий стан суспільства, у контексті необхідності ухвалення непопулярних рішень і потреби в роз'ясненні неоднозначних елементів державної політики, інститут президентства виступає центральною ланкою системи державного управління, що забезпечує узгодженість дій між гілками влади, а результативність перетворень політичної системи безпосередньо визначається дієвістю його функціонування.

Чинне правове поле України надає інституту президентства можливість зберігати домінуючі позиції в політичній системі завдяки широкому колу повноважень: представницьких; із забезпечення державного суверенітету, національної безпеки та обороноспроможності держави; у сфері законодавчого процесу; у відносинах з парламентом; щодо призначення і звільнення з посад урядовців, керівників центральних виконавчих органів, очільників місцевих державних адміністрацій, а також у судовій системі [53].

Перевагами президентської форми правління дослідники вважають концентрацію важелів влади в одних руках, забезпечення консенсусу в політичному житті, а також послідовного стратегічного курсу й політичної стабільності. Саме скоординованість між різними гілками влади та їхня спільна спрямованість забезпечують умови для швидкого й результативного проведення реформ.

Також до беззаперечних переваг президентської форми правління науковці відносять високий рівень легітимності інституту президентства, який досягається прямим волевиявленням громадян під час виборів Глави держави, а також здатністю швидко ухвалювати рішення. Президент, обраний на фіксований строк, гарантує більшу інституційну передбачуваність порівняно з прем'єр-міністром, мандат якого може бути припинено в будь-який момент.

Концентрація влади в руках президента зумовлена передусім потребою у забезпеченні стабільності: він суттєво звужує коло політичних акторів, а отже, й кількість конкуруючих інтересів, унеможлиблює притаманні парламентарним республікам часті зміни в керівництві урядом та інші радикальні перетворення в межах одного президентського терміну. Така модель є доцільною в перехідних політичних системах, державах із сильними монархічними традиціями, в умовах нестабільності та активного реформування, у країнах зі значною територією та поліетнічним складом населення, а також за виникнення надзвичайних ситуацій [51].

Разом із тим, як зазначає С. Ліпсет, ефективність президентської форми врядування значною мірою визначається культурними та економічними факторами [68]. Заслуговує на увагу і позиція Г. О'Доннела, який обстоює тезу про позитивний вплив президентства на функціонування делегативних демократій, сутність яких полягає у фактичному делегуванні всієї повноти влади всенародно обраному президентові, який, спираючись на народний мандат, постає символом єдності нації та охоронцем її інтересів [72]. У цьому контексті вирішального значення набуває рівень політичної культури суспільства, відсутність якої в достатній мірі є характерною рисою українських реалій. Це дає підстави стверджувати, що модель президентської республіки в її класичному вигляді не цілком відповідає особливостям українського суспільно-політичного менталітету.

Водночас, попри переваги парламентаризму для України – насамперед ефективну взаємодію парламенту й уряду, реалізацію цієї моделі об'єктивно ускладнює комплекс обставин. По-перше, структурування парламенту залишається незавершеним через ідеологічні розходження та групові інтереси депутатів. По-друге, в Україні нема розвинених політичних партій із виразною ідейною програмою та широкою підтримкою у суспільстві. По-третє, обрання президента парламентським шляхом видається малоймовірним, тому що претендент на цю посаду має бути постаттю, що не викликає суперечностей і протистоянь – людиною, здатною виконувати роль загальнонаціонального

лідера. За таких умов наділення праламенту одноосібним правом вирішувати ключові питання державного розвитку є ризикованим [19].

Наведені аргументи підштовхують більшість дослідників до розгляду напівпрезидентської республіки як найбільш прийнятної форми правління для України [29]. Ця модель є доцільною для країн із недостатньою суспільно-політичною єдністю, конкуруючими політичними силами, наростаючою конфліктністю у їх взаємодії та потребою в глибокій структурній перебудові політичного й економічного врядування. За такої форми правління президент, здійснюючи повноваження Глави держави, поєднує представницькі функції з реальними важелями впливу на державну політику.

Попри це, не можна запевняти, що в Україні сформувалася повноцінно дієва модель президентського врядування. Дослідники пов'язують цю проблему не з недосконалістю конституційних норм, а з характером їх практичного втілення. Серед ключових негативних тенденцій вирізняються: надмірна концентрація владних повноважень з ознаками авторитарного управління; бюрократизація в різних сферах суспільного життя; поглиблення зв'язку державної влади з великим бізнесом та олігархічними групами; надмірне використання конституційного судочинства й президентського вето у власних інтересах; гіпертрофія апарату Президента, який відповідно до Конституції та закону покликаний виконувати суто патронатні функції без будь-яких розпорядчих повноважень; поширення практики так званого «президентського» або «указного» права [52].

М. Кармазіна зауважила, що інститут президентства в Україні набув гіпертрофованих рис, суттєво перевищуючи і без того широкі владні повноваження та перебираючи функції вищого виконавчого органу [21]. Рівень ефективності управлінської діяльності інституту президентства визначається не лише формальними повноваженнями, а й індивідуальними якостями Глави держави, його стилем керівництва та характером публічного іміджу.

Для успішної реалізації управлінських завдань президент повинен мати ґрунтовні фахові навички й розвинені менеджерські якості, що дозволяє

розглядати його передусім як вищого представника держави та управлінця, а не виключно як політичну фігуру. Необхідними рисами для забезпечення ефективності президентського правління є здатність впливати на думку інших і налагоджувати конструктивну співпрацю, вміння знаходити компроміси, долати кризові обставини, зберігаючи гнучкість у відчутті моменту, коли слід поступитися, а коли – відстоювати власну позицію.

Таким чином, конституційне закріплення статусу та повноважень Президента України не є самодостатньою гарантією забезпечення ефективності політичного лідерства. Ключового значення набуває здатність налагоджувати конструктивну міжінституційну співпрацю, орієнтуватися на діалог з парламентом та іншими гілками влади. Безумовно, вдосконаленню механізмів міжінституційної координації можуть сприяти законодавче врегулювання статусу президента і уряду, оновлення регламентної бази Верховної Ради, а також чітке визначення прав і обов'язків політичної опозиції. Однак, у першу чергу, президент як лідер держави має бути ініціатором суспільного діалогу. Його політична діяльність, поведінка та рішення визначають систему орієнтирів і норм, які посадовці транслиують на регіональному рівні. Водночас принципово новою й важливою складовою сучасного президентського лідерства стає креативність – здатність знаходити нестандартні рішення в умовах складних викликів, забезпечувати політичну стабільність і сталий суспільний розвиток.

2.2. Роль інфраструктурного забезпечення діяльності інституту Президента України в моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави

Відповідно до Положення про Офіс Президента України, затвердженого 25 червня 2019 року, Офіс Президента України є «є постійно діючим допоміжним органом, утвореним Президентом України відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України» [44, п. 1]. Варто зазначити, що Офіс Президента не є органом державної влади, а являє собою допоміжну адміністративну структуру Глави держави, уповноважену взаємодіяти з іншими

органами виключно від імені та за дорученням Президента України. Згідно з Положенням про Офіс Президента, він є постійно діючим допоміжним органом [44].

У своїй діяльності Офіс послуговується «Конституцією України», законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України, укладеними у встановленому порядку, «Положенням про Офіс Президента України», а також розпорядженнями Керівника Офісу Президента України та наказами Керівника Апарату Офісу Президента України.

Головними функціями Офісу є організаційне, правове, консультативне, інформаційне, експертно-аналітичне та інше супроводження реалізації Президентом України повноважень, визначених «Конституцією України». Виконуючи покладені на нього завдання, Офіс «здійснює експертний аналіз політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, готує за його результатами для подання на розгляд Президентові України пропозиції з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави, спрямованої на забезпечення додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, державного суверенітету, територіальної цілісності України; забезпечує підготовку пропозицій щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави та вносить їх на розгляд Президентові України» [44, п. 4.1-4.2].

Офіс в установленому порядку: «забезпечує ... взаємодію Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, правоохоронними, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян (у тому числі політичними партіями, професійними спілками), підприємствами, установами, організаціями, сприяє підвищенню ефективності такої взаємодії; забезпечує офіційне оприлюднення підписаних Президентом України законів України, а також указів і розпоряджень Президента України; здійснює підготовку проектів указів Президента України про призначення на посаду судді, а також проектів законів щодо утворення,

реорганізації і ліквідації судів; здійснює підготовку проектів конституційних подань, звернень Президента України до Конституційного Суду України та пропозицій щодо позиції Президента України у справах, які розглядаються Конституційним Судом України; опрацьовує внесені в установленому порядку пропозиції з кадрових питань, що належать до повноважень Президента України» [44, п. 4.8-4.12].

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, Офіс Президента трансформувався із допоміжного координаційного органу в оперативний центр стратегічного управління державою, що безпосередньо впливає на формування та реалізацію політичного курсу в умовах екзистенційної загрози національній безпеці. Саме в цьому контексті постає принципове наукове питання: чи відповідає реальний обсяг повноважень Офісу Президента в умовах воєнного стану його нормативно визначеному статусу допоміжного органу, і яку роль інфраструктурне забезпечення президентської діяльності відіграє у моделюванні стратегії політичного лідерства Глави держави.

В умовах воєнного стану Офіс Президента виконує щонайменше кілька ключових функціональних ролей, які виходять за межі традиційного розуміння «допоміжного органу». По-перше, він функціонує як центр стратегічної комунікації. Саме через структури Офісу здійснюється координація всього інформаційного потоку від імені президента: формуються меседжі для внутрішньої аудиторії, вибудовуються наративи для міжнародних партнерів, забезпечується безперервна присутність Глави Держави в публічному просторі. Не випадковим є і те, що стратегічні комунікації у міжнародній діяльності Президента України є критично важливим напрямом, який охоплює публічну дипломатію, протидію дезінформації та формування позитивного іміджу держави у світовому просторі [58]. Ця функція безпосередньо пов'язана з конструюванням образу лідера та підтриманням суспільної мобілізації, що в умовах тотальної інформаційної війни набуває не меншого значення, ніж воєнні операції на фронті.

По-друге, Офіс відіграє роль координаційного хабу у взаємодії між президентом та іншими органами державної влади – Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, РНБО, правоохоронними органами і силовими структурами. В умовах воєнного стану, коли швидкість ухвалення рішень і ступінь їхньої узгодженості між різними інституціями набувають критичного значення, ця координаційна функція фактично виводить Офіс Президента за межі суто допоміжної ролі. О. Кондратенко, аналізуючи динаміку функціонування інституту президента за умов повномасштабної війни, констатує, що президент взяв на себе відповідальність за ситуацію в країні, ставши постаттю, на чий дії й рішення суспільство почало орієнтуватися, особливо в перші дні вторгнення; водночас публічна присутність лідера вимагала розгалуженої інституційної підтримки для забезпечення реальної ефективності цих рішень [23].

По-третє, Офіс Президента виконує функцію забезпечення міжнародної дипломатичної діяльності Глави держави. В умовах війни дипломатичний напрям президентської роботи значно інтенсифікувався: переговори з лідерами держав-партнерів, участь у міжнародних самітах, робота з міжнародними організаціями – усе це потребує значного аналітичного, організаційного та протокольного супроводу.

Разом із тим, наведений перелік функцій актуалізує питання про відповідність реальної ролі Офісу Президента його конституційно та нормативно визначеному статусу. Як зафіксовано в науковій літературі, під час воєнного стану повноваження президента визначаються виключно Конституцією та законами України [4, с. 70], і жодного правового механізму їх розширення через апарат Офісу не передбачено. Натомість практика воєнного часу засвідчує, що Офіс Президента *de facto* здійснює функції, характерні для органу, який бере участь у виробленні та реалізації державної політики. Ю. Битяк, І. Бодрова та С. Серьогіна ще в довоєнний час фіксували цю проблему, зазначаючи, що в політологічній та юридичній науках не зафіксовано ані правового, ані функціонального статусу припрезидентських органів, а отже, існує реальна

загроза зловживань з боку допоміжних структур за відсутності чітких правових меж їхньої діяльності [3, с. 5].

Водночас у контексті дослідження принципово важливим є інший аспект: роль інфраструктурного забезпечення у моделюванні стратегії політичного лідерства президента. Образ «лідера незламної країни», який формується у суспільній та міжнародній свідомості, є не лише результатом особистісних якостей президента, а й продуктом злагодженої роботи цілої системи структур, починаючи від комунікаційних підрозділів пресцентру до аналітичних департаментів Офісу, від протокольних служб до фахівців із міжнародних відносин.

Зокрема, пресцентр Офісу Президента України є інституційною структурою, що відповідає за налагодження взаємодії між Президентом України та медіасередовищем, що в часи війни відіграє вирішальну роль [22]. До його складу входить команда фахівців із різних галузей – PR-менеджери, журналісти, фахівці зі зв'язків із громадськістю, дизайнери та ін., кожен з яких реалізує власний напрям роботи. Зазначені фахівці несуть відповідальність за безперебійне функціонування пресцентру та впровадження його комунікаційної стратегії [27].

До функцій пресцентру в умовах воєнного часу належать:

- інформаційне забезпечення воєнних операцій;
- комунікація з громадськістю;
- координація взаємодії з іншими органами державної влади;
- підтримка морально-психологічного стану населення;
- моніторинг та регулювання медійного простору;
- забезпечення прозорості та підзвітності дій влади;
- комунікація з міжнародною спільнотою;
- залучення зовнішньої підтримки;
- протидія дезінформаційним кампаніям [11].

За своєю побудовою та функціональним інструментарієм сайт Президента України president.gov.ua [27]. можна визначити як веб-портал, оскільки він

містить розгалужену систему інформаційних блоків: стрічку новин, президентські укази, матеріали прес-конференцій, фото- та відеоконтент, а також гіперпосилання на міністерства й відомства. Варто зазначити, що вже станом на початок 2022 р. сайт Президента України був доволі розвиненою, гнучкою та технологічно сучасною інформаційною платформою.

З початком повномасштабного вторгнення структура ресурсу суттєво не змінилася, проте помітно зросла інтенсивність оновлення контенту: кількість новин, фотографій, прес-конференцій та інтерв'ю значно зросла. Поява новин щодня без винятків є наочним підтвердженням безперервної роботи президента та його команди для якнайшвидшого наближення перемоги.

Офіційний сайт Президента України демонструє, що державна влада веде активну й цілеспрямовану роботу задля досягнення перемоги: проводяться численні зустрічі, переговори, двосторонні та багатосторонні консультації. У новинному розділі сайту помітне місце відведено воєнній тематиці: президент регулярно виїжджає на лінію зіткнення, відвідує військові шпиталі, вітає захисників із пам'ятними датами та нагороджує відзнаками за виявлену мужність.

Президент також приділяє значну увагу взаємодії з молодіжною аудиторією – виступає особисто або онлайн перед студентами провідних українських та зарубіжних університетів, наголошуючи на необхідності єднання задля майбутнього України. В. Зеленський публічно демонструє свою відкритість і небайдужість до всього спектра проблем, породжених війною. На сайті регулярно з'являється інформація про зустрічі з переселенцями, пораненими військовими та цивільними, а також про відвідування зруйнованих і обстріляних об'єктів. Своєю активною присутністю на місцях трагедій президент демонструє єдність зі своїм суспільством у цій війні й закликає до консолідації перед загальною загрозою.

На сайті В. Зеленського розміщені посилання на акаунти в соціальних мережах, оскільки значна частина цільової аудиторії споживає інформацію саме на цих платформах. Соціальні медіаплатформи, такі як Twitter, Facebook,

Instagram перетворилися на потужні новинні майданчики з широким спектром функцій. Відтак соціальні мережі набули характеру соціальних медіа для безпосереднього діалогу з громадськістю, що дозволяє політичному лідерові та його команді оперативно й напяму звертатися до широкої аудиторії – публікувати новини, заяви, фото- та відеоматеріали, а також реагувати на запити громадськості. Підготовка й розміщення контенту в різних соціальних мережах є одним із пріоритетних напрямів комунікаційної діяльності пресцентру Офісу Президента, адже сьогодні переважна частина інформаційного споживання аудиторії зосереджена саме у соціальних мережах.

Отже, пресцентр Офісу Президента України відіграє визначальну роль у забезпеченні взаємодії між державою та громадськістю, гарантує доступ до повної й неупередженої інформації про діяльність президента та сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу держави. Він є невід’ємним інструментом забезпечення прозорості й відкритості в діяльності уряду та президента перед суспільством. Однією з ключових функцій пресцентру є забезпечення масштабної інформаційної підтримки дій уряду та військових на передовій, зокрема з метою сприяння успішному проведенню операцій і підтримання національного морального духу.

З огляду на це, функціонування пресцентру Офісу Президента України має принципове значення для зміцнення демократичних інституцій, підвищення суспільної довіри до влади та утвердження механізмів громадського контролю. Офіційний сайт і соціальні мережі президента України В. Зеленського є надпотужними інформаційними ресурсами, що акумулюють усю офіційну інформацію про активну діяльність президента й цілеспрямовано сприяють конструюванню образу «лідера незламної країни» на міжнародній арені.

У свою чергу, аналіз функціонування Офісу Президента України в цілому в умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну дозволяє зробити висновок, що інфраструктурне забезпечення діяльності інституту президентства в кризових умовах набуває нового значення. Воно перестає бути суто технічним супроводом і стає невід’ємною складовою стратегії політичного лідерства –

інституційною платформою, без якої ані формування, ані реалізація лідерської стратегії Глави Держави в умовах сучасних гібридних та збройних конфліктів були б неможливими. При цьому інституційні розбіжності між формальним статусом Офісу і його реальним впливом, які склалися в умовах воєнного стану, потребують подальшого наукового осмислення та відповідного правового врегулювання у майбутньому.

2.3. Значення статусу Головнокомандувача в процесі моделювання стратегії політичного лідерства Президента України

Характерною рисою посади президента в Україні є її багатогранність у поєднанні різних функціональних ролей в одній особі. Зокрема, складення присяги Президентом України автоматично означає прийняття ним повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України відповідно до ч. 1 ст. 106 Конституції України [25].

Конституція України містить низку принципових характеристик, що визначають правовий статус Президента України в умовах воєнного стану. Серед них: «(Президент України) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України; вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України» [25, п. 17-20 ст. 106]; «Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України. Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України...Рішення Ради національної

безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України» [25, ст. 107].

Наведені конституційні положення набувають змісту в умовах дії правового режиму воєнного стану. При цьому Президент України продовжує реалізовувати повноваження, що є незалежними від наявності або відсутності відповідного правового режиму, а з іншого боку, застосовує правомочності, що виникають виключно в умовах запровадження воєнного стану.

Загальні повноваження Президента України були визначені та проаналізовані в розділі 2, підпункті 1 цієї кваліфікаційної роботи. З огляду на правомочності, які набуваються Президентом України в умовах правового режиму воєнного стану, необхідно, передусім, зазначити наступне: президент виступає суб'єктом демократичного контролю над безпековим та оборонним сектором держави. Зазначений статус підтверджується наявним механізмом прийняття юридично значущих рішень як безпосередньо Главою держави, так і опосередковано – через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України або інші консультативні й дорадчі органи, що формуються за потреби.

Абзацом 2 ч. 5 ст. 15 Закону України «Про національну безпеку України» встановлено підпорядкованість Міністра оборони президентові саме в його статусі Верховного Головнокомандувача [40], а частиною 2 ст. 7 Закону України «Про Збройні Сили України» закріплено повноваження президента як Верховного Головнокомандувача здійснювати керівництво Збройними Силами в межах, визначених Конституцією [32]. Таким чином, влада Верховного Головнокомандувача поширюється на Міністерство оборони та Збройні Сили України як у мирний час, так і в особливий період. Водночас, нормами Закону України «Про основи національного спротиву» від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ визначено, що Президент України як Верховний Головнокомандувач здійснює загальне керівництво національним спротивом через Міністра оборони, а також затверджує Доктрину територіальної оборони [41, ч. 1 ст. 7, ч. 2 ст. 18].

Повноваження Верховного Головнокомандувача частково закріплено і в окремих законах, зокрема, ч. 6 ст. 16 Закону України «Про національну безпеку

України» встановлено, що застосування об'єднаних сил в операціях затверджується Верховним Головнокомандувачем [40]. Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях» надає йому право окремим рішенням встановлювати початок і завершення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії, а також затверджувати положення про Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил. Однак необхідно підкреслити, що цей закон має точковий, а не системний характер, адже він охоплює виключно правовідносини, породжені конкретним збройним протистоянням [43].

Специфіка правового статусу Президента України в означений період найбільш виразно відображена в положеннях Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [46]. Відповідно до цього Закону Президент України в статусі Верховного Головнокомандувача належить до суб'єктів військового командування, а відтак наділений повноваженнями щодо запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Роль Глави держави є визначальною на стадії введення цього режиму, оскільки саме президентський указ слугує первинним юридичним актом, що ініціює та формально закріплює відповідний правовий стан.

Зокрема, його початкове запровадження відбулося на підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [31]. Надалі, починаючи з 2022 року, правовий режим воєнного стану неодноразово продовжувався відповідними указами (14 березня 2022 року [33], 18 квітня 2022 року [34], 17 травня 2022 року [35], 12 серпня 2022 року [36], 7 листопада 2022 року [37], 6 лютого 2023 року [38], 1 травня 2023 року [39] та ін.). Аналіз відповідного законодавства дає підстави констатувати, що зазначені закони затверджують рішення Президента України, що мають форму указу, в назві якого вживається формулювання «продовження воєнного стану».

Також в умовах воєнного стану Президент України наділяється правом утворювати військові адміністрації як спеціальні тимчасові органи

управлінського характеру. Залежно від адміністративно-територіального рівня, на якому вони створюються, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» виокремлює такі різновиди: а) військові адміністрації населених пунктів, що можуть охоплювати один або декілька населених пунктів; серед них особливий статус має Київська міська військова адміністрація з огляду на столичний статус міста; б) районні військові адміністрації; в) обласні військові адміністрації [46].

Окремого розгляду потребує питання перебування на посаді Президента України в умовах воєнного стану. Стаття 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює, що в цей період повноваження Президента України не можуть бути припинені [46]. Це законодавче положення покликане гарантувати безперервність виконання Главою держави його функціонального призначення в умовах, що потребують максимальної залученості президента до розв'язання питань загальнодержавного значення та захисту національної безпеки.

Отже, в умовах збройного конфлікту статус Головнокомандувача перестає бути суто функціональним визначенням ролі Глави держави в системі військового управління і перетворюється на потужний ресурс, що забезпечує концентрацію легітимності навколо постаті президента. Воєнний контекст об'єктивно звужує простір для внутрішньополітичної конкуренції та переорієнтовує суспільний запит із програмного лідерства на кризове, персоналізоване й екзистенційно вмотивоване лідерство. За таких умов президент отримує можливість використати конституційно закріплені воєнні прерогативи в межах мандату політичної довіри, що виходить далеко за межі безпосередньої оборонної сфери.

Статус Головнокомандувача в цьому процесі виконує щонайменше три взаємопов'язані функції. По-перше, він слугує інструментом легітимізації: прийняття рішень у сфері оборони та безпеки як Верховного Головнокомандувача надає діям президента конституційного обґрунтування. По-друге, він виконує комунікаційну функцію: публічна присутність президента

в образі Головнокомандувача через звернення до нації, відвідування позицій, взаємодію з військовим командуванням формує наратив рішучого та відповідального лідера, що безпосередньо впливає на конструювання його політичного образу. По-третє, статус Головнокомандувача виконує консолідуючу функцію: апелювання до національної безпеки як вищої цінності дозволяє президентові позиціонувати себе не як представника певної політичної сили, а як загальнонаціонального лідера, що уособлює єдність держави перед зовнішньою загрозою.

Таким чином, статус Верховного Головнокомандувача в процесі моделювання стратегії політичного лідерства Президента України трансформується із сукупності юридично визначених повноважень у багатовимірний політичний ресурс, що інтегрує інституційний, символічний та комунікаційний виміри в умовах війни. Ефективність його використання визначається здатністю Глави держави перетворювати конституційно закріплений мандат на лідерську стратегію, адаптовану до викликів воєнного часу.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ: П. ПОРОШЕНКО VS В. ЗЕЛЕНСЬКИЙ

3.1. Порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського (2014-2021 рр.)

Обидва Президенти України П. Порошенко та В. Зеленський здобули владу в переломні моменти української історії – на хвилі масового суспільного запиту на зміни, і кожен із них по-своєму відповідав на цей запит, формуючи відмінні від попередників стилі управління, комунікації з суспільством та позиціонування на міжнародній арені. Хоч і повноваження, закріплені Конституцією України, були однаковими в обох президентів, практика їх здійснення виявилася принципово різною.

Період президентства Петра Порошенка (2014-2019) став ключовим етапом формування сучасної моделі політичного лідерства в Україні, який розгортався в умовах глибокої безпекової кризи, спричиненої анексією Криму та початком збройної агресії російської федерації на сході держави. У цих умовах політичне лідерство набуло характеру кризового та інституційно-оборонного, а основними завданнями стали збереження державного суверенітету, відновлення контролю та формування нової системи національної безпеки. Як свідчать наукові дослідження, політичне лідерство в умовах війни характеризується високим рівнем адаптивності, підвищеною швидкістю прийняття рішень і необхідністю постійного реагування на середовище, що постійно змінюється [57].

У межах цієї моделі президент виступав не лише як політичний лідер держави, а й як координатор системи, яка включала Збройні Сили України, дипломатичні інституції та міжнародні переговорні механізми. Відновлення боєздатності армії стало одним із пріоритетів державної політики П. Порошенка, що передбачало реформування сектору оборони, підвищення оборонних витрат і створення нових структур управління безпекою. У ширшому контексті

російсько-українська війна розглядається як багатовимірний феномен, що охоплює військовий, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри, що зумовлює складність лідерських стратегій у цей період [7].

Важливим елементом політичного лідерства стала також геополітична складова, спрямована на інтернаціоналізацію конфлікту та заручення міжнародною підтримкою для України. У цьому контексті особливе значення мала співпраця зі Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом, яка розглядалася як ключовий фактор стримування агресії та забезпечення міжнародної легітимації української держави [50]. Завдяки цьому Україна була інтегрована у систему глобальної безпекової взаємодії, що включала санкційний тиск на російську федерацію та політичну підтримку суверенітету України.

Паралельно з цим відбувалася інституціоналізація державної стійкості, що проявлялося у створенні механізмів довготривалого управління конфліктом. Зокрема, у вересні 2014 року П. Порошенком було ухвалено Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [42], який закріпив правові рамки для врегулювання ситуації на окупованих російською федерацією територіях. У квітні 2016 року внаслідок об'єднання Державного агентства з питань відновлення Донбасу і Державної служби з питань АР Крим та Севастополя було утворено Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, що свідчить про прагнення П. Порошенка до інституційного оформлення управління конфліктом на постійній основі.

Ще одним елементом цього правового фундаменту став Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [43], який юридично закріпив статус окупованих територій і вперше на законодавчому рівні визначив росію агресором. Таким чином, політичне лідерство набуло рис інституційно-стримуючої моделі, в якій пріоритетом стало не швидке завершення війни, а управління її динамікою з метою збереження державної цілісності.

Окремим виміром лідерства П. Порошенка стала консолідація суспільства навколо спільної ідеї. В умовах війни особливого значення набуло формування спільної національної ідеології, яка забезпечувала правомірність державного курсу та підтримку суспільства. Формула «Армія, Мова, Віра» виконувала функцію об'єднання суспільства, спрямованої на зміцнення національної ідентичності та суспільної згуртованості, адже конфлікт між Україною та росією має не лише геополітичний, а й глибокий культурно-ціннісний вимір, що підсилює роль ідеологічного компоненту політичного лідерства [1].

Узагальнюючи, можна визначити основні характеристики стратегічної моделі політичного лідерства П. Порошенка цього періоду, наведені у Таблиці 1 (див. додаток А). Компоненти, на базі яких проведено аналіз моделі політичного лідерства, виділені автором з огляду на високий рівень їх вираженості у діяльності президента П. Порошенка.

Таким чином, політичне лідерство Петра Порошенка впродовж 2014-2019 років можна охарактеризувати як інституційно-оборонну та дипломатично орієнтовану модель, що сформувалися у відповідь на екзистенційну загрозу державності. Стратегія політичного лідерства П. Порошенка ґрунтувалася на одночасному зміцненні обороноздатності, формуванні міжнародної коаліції підтримки та внутрішній ідеологічній консолідації суспільства, що в сукупності створило фундамент для подальшої еволюції політичного лідерства в Україні [30].

Період президентства Володимира Зеленського (2019-2022) став наступним етапом еволюції інституту політичного лідерства в Україні, який характеризувався переходом від оборонної моделі до більш комунікаційно орієнтованої, персоналізованої та адаптивної системи управління. На відміну від попереднього періоду, в якому домінувала логіка воєнної мобілізації, нова модель лідерства першочергово сформувалась навколо ідей деескалації конфлікту, перезавантаження переговорного процесу та зниження рівня суспільної напруги. Водночас уже на ранньому етапі президентства стало очевидним, що структурні умови безпекового середовища залишаються

детермінованими зовнішньою агресією, що поступово зумовило трансформацію початкової стратегії у напрямку посилення оборонного та кризового управління [57].

У межах цієї моделі політичне лідерство В. Зеленського набуло рис ситуаційного та адаптивного, а ключовим фактором стала здатність швидко реагувати на зміну зовнішніх загроз і внутрішніх суспільних очікувань. Якщо попередній етап характеризувався переважанням інституційної логіки управління, то у 2019-2022 роках посилилася роль особистісного стилю керівництва, прямої комунікації з громадянами та медійної присутності президента. Це сформувало новий тип політичної легітимації, який базувався не лише на інститутах представницької демократії, а й на безпосередній комунікаційній взаємодії між лідером і суспільством.

Особливого значення набув інформаційний вимір політичного лідерства. В умовах гібридної війни та постійного інформаційного тиску комунікація перетворилася на стратегічний ресурс державної безпеки. Президентські звернення, цифрові платформи та соціальні мережі стали інструментами не лише політичного інформування, але й мобілізації суспільства, підтримки довіри та протидії дезінформації. Як свідчать дослідження політичних маніпуляцій у медіа під час війни, інформаційний простір став одним із ключових полів конфлікту, в якому формувалися суспільні уявлення та рівень політичної стійкості [67].

Важливою особливістю цього етапу стала поступова еволюція зовнішньополітичної стратегії. Попри початкові спроби переорієнтації В. Зеленського на переговорне врегулювання конфлікту, стратегічна залежність України від міжнародної підтримки залишалася визначальною. У цьому контексті особливу роль продовжували відігравати Сполучені Штати Америки як ключовий безпековий партнер, що підтверджував непохитну підтримку геополітичних пріоритетів України незалежно від зміни політичного керівництва [50]. Таким чином, зовнішньополітичне лідерство В. Зеленського розвивалося в межах раніше сформованої системи міжнародних відносин, але з акцентом на

більш гнучку дипломатичну комунікацію та швидку адаптацію до кризових ситуацій.

З 2020 року, а особливо на тлі наростання загрози повномасштабного вторгнення, відбувалася подальша мілітаризація політичного лідерства. Президентська стратегія переорієнтувалася на кризове управління, мобілізацію ресурсів та зміцнення оборонного потенціалу держави. Це свідчить про перехід від початкової комунікаційно-миротворчої моделі до моделі кризового лідерства, в якій ключовим стало забезпечення стійкості держави в умовах екзистенційної загрози.

Основні характеристики стратегічної моделі політичного лідерства цього етапу відображені у Таблиці 2 (див. додаток Б). Компоненти, на базі яких проведено аналіз моделі політичного лідерства, виділені автором з огляду на високий рівень їх вираженості у діяльності президента В. Зеленського.

Таким чином, політичне лідерство Володимира Зеленського у 2019-2022 роках можна визначити як перехідну модель від моделі комунікаційного лідерства до кризово-адаптивного, що сформувалася під впливом наростання безпекових загроз. Його специфіка полягає у поєднанні високої ролі комунікації як інструменту легітимації влади з необхідністю швидкої військової мобілізації держави. У результаті сформувалася гібридна модель політичного лідерства, яка поєднує елементи демократичної відкритості, кризового менеджменту та стратегічної залежності від міжнародних партнерів [48].

Порівняльний аналіз політичного лідерства Петра Порошенка (2014-2019) та Володимира Зеленського (2019-2022) доцільно розпочати з їх ідентифікації з огляду на класичні типології, розглянуті в 1 розділі 1 підпункті цієї роботи. Застосування типологічного інструментарію М. Вебера, Г. Лассуела та М. Германн дозволяє зафіксувати принципові відмінності у природі авторитету обох лідерів та поведінкових стратегіях ще до переходу до аналізу конкретних параметрів їхньої діяльності.

Дані, наведені в Таблиці 3 (див. додаток В), свідчать про те, що П. Порошенко і В. Зеленський є представниками принципово різних моделей

політичного лідерства. Якщо легітимність П. Порошенка спиралася переважно на інституційні та процедурні механізми з ідеологічним цілепокладанням, то легітимність В. Зеленського від самого початку базувалася на персоналістському та харизматичному характері, що обумовило як його комунікативну стратегію, так і специфіку управлінських рішень.

Таким чином, порівняльний аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського на основі класичних типологій політичного лідерства дозволяє виявити як спільні риси, зумовлені війною за Незалежність України, так і принципові відмінності у стилі управління, механізмах легітимації влади та пріоритетах державної політики. Незважаючи на зміну політичних еліт, обидва періоди залишалися об'єднаними спільним контекстом – тривалою гібридною війною, яка визначала рамки та обмеження для будь-якої моделі лідерства [7].

Узагальнюючи вищезазначене, політичне лідерство П. Порошенка мало виражений державоцентричний характер і базувалося на формуванні оборонної спроможності, дипломатичному тиску на росію та створенні зовнішньої коаліції підтримки України. У цьому контексті ключовими ресурсами були державні інституції, армія та міжнародні правові механізми [57].

Натомість стратегія В. Зеленського характеризувалася поступовим переходом до комунікаційно-орієнтованої та адаптивної моделі лідерства, у якій особлива роль відводилася прямій взаємодії зі суспільством, цифровим каналам комунікації та персоналізації політичної відповідальності. Якщо в попередній період легітимність влади значною мірою формувалася через інституційні механізми та зовнішньополітичні результати, то в період В. Зеленського зросло значення публічної комунікації та довіри як ключового ресурсу політичного управління [67].

Водночас важливо підкреслити, що обидві моделі не є взаємовиключними. Навпаки, вони відображають різні стадії адаптації української політичної системи до умов затяжного конфлікту. П. Порошенко заклав основу інституційної стійкості держави, тоді як В. Зеленський розвинув механізми

оперативного реагування та інформаційної мобілізації суспільства. У цьому контексті відбулася еволюційна трансформація політичного лідерства [30]. Особливо показовим є аналіз ключових вимірів лідерства, який демонструє як відмінності, так і подібності в стратегічних підходах, структурованих у Таблиці 4 (див. додаток Г).

Таким чином, здійснений аналіз стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського з огляду на вимір лідерства демонструє, що політичне лідерство в Україні у 2014-2022 роках розвивалося у межах єдиного стратегічного контексту, однак набувало різних функціональних форм залежно від політичної ситуації. Якщо у період П. Порошенка домінувала логіка державної мобілізації та інституційного виживання, то в період В. Зеленського – гнучкого кризового реагування та інформаційної інтеграції суспільства. Водночас обидва підходи були обмежені однаковими зовнішніми факторами, серед яких ключовими залишаються російська агресія, залежність від міжнародної підтримки та необхідність підтримання внутрішньої стабільності.

3.2. Трансформація стратегій політичного лідерства Президента України в умовах масштабної агресії росії (2022-2026 рр.)

Початок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року став критичним моментом у розвитку політичного лідерства в Україні, радикально змінивши його зміст, функції та інструменти реалізації. Якщо попередній етап (2019-2022 рр.) характеризувався переважно кризово-адаптивною та комунікаційною моделлю, то з початком повномасштабної війни політичне лідерство трансформувалося у воєнно-екзистенційну модель, в якій основною метою президентського управління було визначено не реагування на кризу, а збереження державного суверенітету та територіальної цілісності. В умовах повномасштабної війни політичне лідерство набуває максимальної концентрації владних функцій і характеризується високим рівнем персоналізації рішень та централізації управління [57].

У перші дні вторгнення відбулася стрімка трансформація всієї системи державного управління України: політичне лідерство набуло ознак воєнного кризового менеджменту, а ключові рішення ухвалювалися в умовах дефіциту часу, високої невизначеності та постійної загрози втрати територіального контролю. Президент як Глава держави та Верховний Головнокомандувач фактично став центральним елементом координації між військовим командуванням, урядом і міжнародними партнерами. Такі зміни відповідають моделі концентрації виконавчої влади в умовах екзистенційної загрози, коли ефективність держави визначається швидкістю та узгодженістю ухвалення рішень, а не процедурною складністю інституцій [7].

Однією з ключових характеристик цього етапу стала максимальна мобілізація державних і суспільних ресурсів. У перші дні вторгнення, Президентом України було введено воєнний стан, проведено повну реорганізацію системи управління обороною, активізовано територіальну оборону та розширено механізми взаємодії між державою і громадянським суспільством. У цьому контексті політичне лідерство набуло рис не лише вертикального управління, а й горизонтальної мобілізації; суспільство стало безпосереднім учасником оборонних процесів, що відповідає сучасним підходам до аналізу гібридних війн [30].

Важливою складовою стратегічної трансформації стало й формування єдиного центру політичної координації, який забезпечував узгодженість дій між різними гілками влади. Умови війни вимагали максимальної централізації рішень у сфері безпеки, дипломатії та економічного управління, що передбачало функціональне підпорядкування демократичних інститутів логіці національного виживання. Як зазначається в дослідженнях політичних аспектів війни, Україна в цей період функціонувала як система «кризової державності», в якій ефективність інституцій визначається їхньою здатністю діяти в умовах постійної загрози [48].

Окремого значення набуло переосмислення самого змісту політичного лідерства – воно перестало бути виключно механізмом управління та

перетворилося на інструмент національної консолідації й символічного спротиву. Президент як політичний лідер виконував не лише управлінські функції, а й виступав символом державної стійкості, що мало критичне значення для підтримки морального духу суспільства та міжнародної солідарності. У цьому контексті лідерство набуло ознак персоніфікованої державності, а образ лідера став невід'ємним елементом політичної ідентичності держави в умовах війни.

Стратегічна трансформація також проявилася в різкому посиленні взаємодії України з міжнародними партнерами – політичне лідерство почало функціонувати в глобальному вимірі, і Україна стала ключовим елементом європейської та світової безпекової архітектури. Війна набула глобального значення, що додатково посилило роль політичного лідерства у формуванні міжнародної коаліції підтримки [50].

Таким чином, стратегія політичного лідерства України після 24 лютого 2022 року набула характеристик моделі екзистенційного кризового управління, що поєднує максимальну централізацію рішень, швидку мобілізацію ресурсів, інтеграцію суспільства у процеси оборони та становлення лідерства В. Зеленського, яке з часом стало інструментом національної стійкості. У цих умовах політичне лідерство набуло не лише управлінських, а й цивілізаційних функцій та визначило здатність держави зберігати суб'єктність в умовах тотальної війни [1].

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році політичне лідерство Володимира Зеленського набуло форми воєнного кризового президентства, якому характерні надзвичайна концентрація управлінських функцій, висока персоналізація відповідальності та безпрецедентна роль символічного лідера держави в умовах екзистенційної загрози. На відміну від класичних моделей президентського управління, у яких інституційні механізми та розподіл владних повноважень є домінуючими, у воєнний період ключовим стає принцип оперативності рішень, єдності командування та здатності швидко адаптувати державну систему до умов тотальної війни [57].

У цих умовах президент виступає не лише як формальний Глава держави та Верховний Головнокомандувач, а і як центральна фігура координації всієї системи національного спротиву. Так була сформована модель «кризового центру влади», у межах якої стратегічні рішення ухвалюються в режимі постійної невизначеності та високої динаміки бойових дій, що, у свою чергу, передбачає тісну взаємодію між військовим командуванням, урядом, силовими структурами та міжнародними партнерами, а президент виконує функцію інтегратора управлінських потоків [30].

Однією з ключових характеристик цього етапу є максимальна персоналізація політичного лідерства: образ президента стає не лише інституційним, а й символічним центром державної стійкості. Його публічні звернення, присутність у медіапросторі та безпосередня комунікація з громадянами формують ефект постійної політичної присутності держави, що є критично важливим для підтримання суспільної довіри в умовах війни. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що в умовах масштабних криз саме персоніфіковане лідерство стає ключовим фактором політичної легітимації та мобілізації суспільства [57].

Важливим елементом воєнного президентства є також переорієнтація стилю управління на модель командного кризового менеджменту, у якій процес ухвалення рішень базується на постійній взаємодії вузького кола ключових інституційних акторів, що забезпечує швидке реагування на зміну ситуації. Умови війни суттєво змінюють баланс між централізацією та децентралізацією влади: з одного боку, зростає концентрація стратегічних рішень на рівні президента, з іншого – розширюється автономія військового командування в тактичних питаннях.

Окрему роль у моделі кризового президентства відіграє інформаційно-комунікаційний вимір лідерства. Регулярні звернення до громадян, використання цифрових платформ та міжнародних медіа створюють ефект безперервної комунікації влади зі суспільством. Це формує нову модель політичної довіри, яка базується не на традиційних інституційних процедурах, а

на емоційній взаємодії між лідером та суспільством. Умови інформаційної війни перетворюють комунікацію на стратегічний ресурс державної безпеки, оскільки контроль за змістом поширеної інформації стає таким же важливим, як і контроль над територією [67].

Водночас воєнне лідерство характеризується високим рівнем адаптивності політичних рішень, про що свідчать неодноразові корективи, внесені до стратегічних пріоритетів держави в процесі продовження бойових дій відповідно до змін на фронті та міжнародної підтримки. Це демонструє перехід до моделі ситуаційного управління, в якій ефективність лідерства визначається здатністю швидко переорієнтовувати державні ресурси без втрати стратегічної цілісності. Як зазначається у дослідженнях політичної стійкості лідерів у кризових умовах, саме гнучкість і здатність до швидкої адаптації є ключовими характеристиками ефективного управління під час війни [57].

Таким чином, модель воєнного кризового президентства В. Зеленського у 2022 році поєднує три ключові виміри: управлінський, який полягає у централізації координації держави; символічний, що забезпечує консолідацію суспільства; та комунікаційний, який формує міжнародну та внутрішню легітимність України. У сукупності ці елементи утворюють унікальну модель політичного лідерства, яка функціонує в умовах екзистенційної загрози та тотальної війни, в якій виживання держави залежить від швидкості прийняття рішень, рівня довіри суспільства та ефективності міжнародної коаліційної підтримки.

Не виключенням є і інформаційний з комунікаційним виміри політичного лідерства України, які в умовах повномасштабної війни набули стратегічного значення, перетворившись із допоміжних інструментів політики на ключові механізми забезпечення державної стійкості. У сучасних умовах гібридної війни контроль над наративами, швидкість поширення офіційної інформації та здатність протидіяти дезінформації стали критичними елементами національної безпеки.

У межах цієї моделі важливу роль відіграє і саме поняття інформаційної стійкості суспільства, яке передбачає здатність громадян критично сприймати інформацію, протидіяти паніці та зберігати довіру до офіційних джерел. У цьому контексті держава формує єдину інформаційну політику, спрямовану на мінімізацію впливу ворожої пропаганди та дезінформації, що є характерним елементом сучасних гібридних конфліктів [67].

Важливим інструментом реалізації інформаційної стратегії став національний телемарафон та централізовані медіаресурси, які виконували функцію уніфікації інформаційного простору та забезпечення оперативного інформування населення. Така модель дозволяє зменшити рівень інформаційного хаосу в умовах війни та підвищити керованість суспільних настроїв. Водночас вона є частиною ширшої системи політичної легітимації, оскільки забезпечує постійну видимість державного управління в умовах кризи.

Окремим виміром інформаційного лідерства є міжнародна комунікаційна стратегія, спрямована на формування глобальної підтримки України. Через виступи у міжнародних організаціях, звернення до іноземних парламентів та активну роботу з медіа формується образ України як держави, що захищає не лише власний суверенітет, а й фундаментальні принципи міжнародного права та глобальної безпеки. Це дозволяє трансформувати війну в Україні у предмет міжнародної солідарності та політичної коаліції демократичних держав [50].

Таким чином, інформаційне та комунікаційне лідерство у період повномасштабної війни можна охарактеризувати як багаторівневу систему впливу, що поєднує внутрішню мобілізацію суспільства, протидію інформаційним загрозам і формування міжнародної підтримки. У цих умовах комунікація стає не лише інструментом політичного управління, а й повноцінним ресурсом національної безпеки, від якого залежить ефективність державного спротиву в умовах тривалого конфлікту. У свою чергу політичне лідерство Президента України в умовах повномасштабного вторгнення зазнає суттєвих змін і внаслідок цього формується нова модель державного управління, яка поєднує елементи воєнного, кризового, комунікаційного та міжнародно-

коаліційного лідерства. У цій системі відбувається злиття інституційних і персоналізованих механізмів влади, що зумовлено екзистенційним характером загрози державності.

Ключовою особливістю цього етапу є трансформація ролі президента від політичного адміністратора до символічного центру національної стійкості та координатора глобальної підтримки України. Водночас ефективність політичного лідерства визначається не лише внутрішньою мобілізацією ресурсів, а й здатністю інтегрувати Україну в міжнародну систему безпеки та підтримки.

3.3 Структура стратегії політичного лідерства В. Зеленського у вимірі співвідношення внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів його політичної діяльності

До початку повномасштабної війни українське суспільство характеризувалося високим рівнем політичної, релігійної та регіональної поляризації. Така фрагментація, у свою чергу, створювала внутрішні розколи між українцями з різними світоглядами: поділ суспільства на східних та західних, орієнтованих на інтеграцію з росією чи Європою, україно- та російськомовних, вірян УПЦ та ПЦУ.

Згідно з національним соціологічним опитуванням «Соціальна згуртованість в Україні. Частина 1: визначення та вимірювання соціальної згуртованості за допомогою Індексу соціальної згуртованості та примирення (SCORE)», проведеним у 2021 році, коефіцієнт соціальної згуртованості становив 5.5 з 10 (вертикальна соціальна згуртованість – 4.3/10, а горизонтальна – 6.4/10). У той час як показники політичної безпеки (6.5/10) та відчуття громадянами їхнього впливу на державні процеси (5.5/10) є помірними, індекс підзвітності органів влади (2.7/10) та відчуття піклування української влади про громадян (2.6/10) є дуже низькими. Напротивагу цьому, показники відчуття приналежності до України (7.9/10), плюралістичної української ідентичності (7.3/10) є високими, а ті, що стосуються соціальної близькості та відсутності

загрози (6.3/10), соціальної толерантності (5.6/10) та співпраці в громаді (5.1/10) є помірними. Ці дані свідчать про середній рівень соціальної згуртованості української нації за рік до російського вторгнення [6].

У перші дні повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну російське керівництво поширювало наратив про те, що їм, як другій армії світу, вдасться захопити Київ за 3 дні. Уряди більшості європейських країн засудили дії росії та водночас побоювалися ймовірності того, що зовсім скоро вони стануть наступними цілями росії. У той самий час всередині України панувала думка экс-радника Офісу Президента України Олексія Арестовича про завершення активної фази війни за 2-3 тижні.

Та всі ці політичні актори не врахували того, що тримає Україну на плаву вже 5-й рік поспіль – відданість українців спільному захисту державного суверенітету. І вже станом на 2023 рік, показники вертикальної соціальної згуртованості піднялися: відчуття, що влада піклується про громадян зросло до 4.6/10, підзвітність органів влади – 4.1/10, а відчуття громадського обов'язку – до 6.6/10. Із горизонтальною соціальною згуртованістю ситуація неоднозначна, оскільки із вторгненням росії співпраця в громаді (5.5/10), соціальна толерантність (5.7/10) та плюралістична українська ідентичність (7.6/10) дещо зросли, відчуття приналежності до своєї держави суттєво підвищилос з 7.9 до 9/10, а от рівень відсутності відчуття соціальної загрози різко впав з 7.2 до 6.4/10 із кардинальною зміною обставин у державі [54]. Таким чином, можна зробити висновок, що саме реальна загроза територіальній цілісності України згуртувала українське суспільство проти спільного ворога та водночас сприяла зміні ціннісних орієнтирів, основним із яких стала єдність.

Станом на 1 березня 2022 року, загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни» соціологічної групи «Рейтинг» продемонструвало надзвичайно високий рівень підтримки ЗСУ, а саме – 98% опитаних та Президента України – 93%, що більш ніж удвічі перевищило рейтинг Володимира Зеленського, визначений за тиждень до повномасштабного вторгнення (41%) [18]. Таким чином, рівень довіри до Президента стрімко зріс як наслідок того, що він зумів

взяти на себе роль Верховного Головнокомандувача та розпочав процес налагодження обороноздатності держави. Це було зумовлено передусім тим, що президент спростував чутки про втечу за кордон, оприлюднивши відеозвернення з ключовими представниками влади біля Офісу Президента із короткою та водночас промовистою заявою «Всі ми тут» [20]. Це відео стало символом незламності та єдності політичної еліти з народом України, і згодом, подальші відеозвернення президента стали інноваційним інструментом його комунікації зі суспільством з метою підтримки морального духу та розвіювання ворожих наративів.

Яскравим прикладом використання Президентом України цифрових технологій для відстоювання позицій України перед міжнародною спільнотою слугує відмова президенту США Джо Байдену евакуюватися: «Мені потрібна зброя, а не таксі» [5]. Та ще більшого резонансу в українському суспільстві набуло його послання очільнику держави-агресора – В. Путіну: «Ви можете спробувати мене вбити, я готовий, бо я знаю, що в мені живе ідея і вона переживе мене» [26]. Ці вислови героїзували образ Зеленського в очах мільйонів українців та закордонних спостерігачів і, чи не найважливіше, підняли бойовий настрій у суспільстві та ще більше прагнення боротися за спільну ідею вільної України.

Таким чином образ В. Зеленського трансформувався у символ спротиву, навколо якого було створено ефективну систему оперативного реагування. У своїх виступах він постійно наголошував на тому, що основною запорукою перемоги України є консолідація українського суспільства, чого йому вдалося досягти завдяки активному використанню соціальних мереж. Нові форми комунікації набули ключового значення у формуванні політичного порядку денного в умовах війни та вплинули на рівень політичної мобілізації громадян.

У цьому контексті варто зауважити, що комунікативна стратегія В. Зеленського характеризується персоналізацією державної комунікації, яка виявилася досить ефективною в умовах екзистенційної загрози внаслідок перетворення суто інформаційного лідерства на емоційне, прив'язане до особи лідера. Ще з перших днів повномасштабної війни президент взяв на себе роль

основного інформатора про військові та державні процеси загалом, виокремлюючи інформацію, необхідну для аудиторії, та замовчуючи ту, що може дестабілізувати ситуацію в суспільстві.

Численні небезпечні виїзди президента на початку повномасштабного вторгнення в зони бойових дій у Харківському, Бахмутському, Лисичанському напрямках свідчили про його бажання продемонструвати аудиторії, що він вірить у свою армію та піклується про свій народ. Хоч і, за словами багатьох експертів, ці дії були спрямовані більше на підвищення іміджу президента, ніж на ухвалення рішень у військовій сфері, Зеленський зумів вплинути на морально-психологічний стан як військових, так і українських громадян, після чого його почали сприймати як лідера нації.

Ще більше суспільство згуртувалося в моменти звільнення територій, загарбаних росією. Зокрема, блискавичний контрнаступ ЗСУ на Харківщині у вересні 2022 року призвів до повернення в листопаді того ж року Херсона, який Зеленський одразу відвідав особисто [29, с. 12]. Ця перемога стала історичною та водночас символічною подією, яка продемонструвала, що Україна завжди повертає своє, а Зеленський, як Верховний Головнокомандувач, підтвердив правильність курсу та готовність країни до миру.

Втім, разом із перемогами, були і невдачі, зокрема численні скандали, до вирішення яких лідер держави підбирав різні підходи. У січні 2023 року вибухнув гучний скандал навколо закупівлі Міністерством оборони «яєць по 17 гривень» для ЗСУ [47]. Витік інформації про корупційну схему спричинив масштабний громадський резонанс, що спонукало президента до здійснення кадрової перестановки. У той самий період розголосу набула й заява экс-радника Офісу Президента України – О. Арестовича про ракетний удар по житловому будинку в Дніпрі внаслідок роботи ППО. Інформацію було спростовано, а «дезінформатор» пішов у відставку [2]. Таким чином, цей період характеризувався консолідацією суспільства навколо спільних криз та вмінням президента чути запит і оперативно реагувати на нього.

На противагу цим кадровим змінам, були й такі, що обурювали суспільство, зокрема відправлення у відставку Головнокомандувача ЗСУ – Валерія Залужного. За словами президента, рішення було зумовлене бажанням «перезавантажити напрямок керівництва країною» [13, с. 16-18], втім, якщо копнути глибше, постійні суперечки між В. Зеленським та В. Залужним і результати соціологічних опитувань, які свідчили про суттєво високий рівень довіри до В. Залужного (92%) [8] цілком імовірно призвели до такого рішення. У цьому контексті варто звернути увагу і на те, що командою президента ще задовго до самого звільнення готувалося підґрунтя (інформаційні вкиди, публічні натяки), використовувалася стратегія підготовки суспільства до цього рішення. Підхід ґрунтувався на тестуванні реакції громадян України, формуванні наративу про «необхідність оновлення» та безпосередньому опублікуванні рішення про відставку В. Залужного.

Більша частина суспільства сприйняла такий політичний маневр як усунення конкурента з політичної арени, і рейтинг президента одразу знизився – з 65% на початку лютого 2024 до 60% наприкінці лютого [10]. Розуміючи, що В. Залужний користується популярністю як всередині, так і поза державою президент вирішив діяти на випередження суспільної реакції та призначив экс-Головнокомандувача ЗСУ послом у Великій Британії. Таким чином, В. Зеленський нейтралізував опонента, перемістивши його в іншу політичну площину, де той не становив би загрози «двовладдя».

Із завершенням офіційного президентського терміну 20 травня 2024 року, питання легітимності В. Зеленського як Президента України постало як у зовнішньо-, так і у внутрішньополітичному вимірах. Згідно зі статтею 108 Конституції України, президент «виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України». У свою чергу, стаття 19 закону «Про правовий режим воєнного стану» забороняє «проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування» [46]. Тобто, формально, обидва законодавчі акти забезпечують безперервність повноважень

президента в умовах війни, але не гарантують автоматичної загальнополітичної легітимності.

Як наслідок, президент російської федерації – в. путін згодом неодноразово використовував наратив про нелегітимність В. Зеленського в переговорних процесах, стверджуючи, що будь-яка мирна угода, підписана з Зеленським, буде недійсною – з можливістю відмовитися від угоди в будь-який момент і повторно вторгнутися в Україну. Критичним став момент, коли схожа теза пролунала від ключового союзника – президента США Дональда Трампа, який апелював до «дуже низького рейтингу В. Зеленського в Україні» та назвав його «диктатором без виборів» [15, с. 144].

Відповідь В. Зеленського на атаки щодо легітимності демонструє еволюцію його стратегії: першочергово він посилався на Конституцію України та висміював заяву «легітимного» президента російської федерації щодо своєї нелегітимності, після чого звернувся до соціологічного контраргументу – дані КМІС, за якими станом на першу половину лютого 2025 року йому довіряють 57% [9] українців, і назвав дані про 4% російською дезінформацією та, зрештою, вибрав іронічну позицію щодо заяви Д. Трампа про «диктатора».

Показовим є й те, що саме ці заяви спрацювали не так, як того очікували поширювачі дезінформації – вони об'єднали як українців, так і демократичних союзників [14, с. 74] навколо В. Зеленського: українське суспільство обурилося та почало посилатися на українське законодавство про неможливість проведення виборів під час воєнного стану, а міжнародні партнери заявили, що В. Зеленський є правомірним, легітимним президентом, і розкритикували Д. Трампа за поширення неправдивої інформації.

Таким чином, комунікативний підхід В. Зеленського дозволив сформувати необхідне інформаційне середовище для ефективного протистояння агресивній риториці москви, Д. Трампа та консолідації широкої міжнародної підтримки. За оцінками дослідників, перемога України у первісній «війні наративів» стала можливою насамперед завдяки майстерному використанню президентом

ресурсів м'якої сили, апеляції до емоційно близьких західному суспільству цінностей свободи, демократії та людської гідності [70].

Впродовж усього періоду В. Зеленський, виступаючи головним суб'єктом міжнародно-дипломатичного процесу, демонстрував здатність зберігати стратегічну стійкість в умовах системного дипломатичного тиску і цілеспрямованих атак з боку представників країни-агресора, що об'єктивно зумовлювало постійне коригування його комунікативної стратегії у відповідь на змінювані обставини. Тепер вектор зовнішньополітичної взаємодії змістився на мирне врегулювання, забезпечення надійних безпекових гарантій для України, підтримку міжнародної солідарності, а також залучення зовнішніх ресурсів для повоєнної відбудови країни.

Відповідно трансформувалася і політична комунікація В. Зеленського з міжнародними політичними акторами: на зміну гострій риториці прийшла більш виважена, з акцентом на досягненнях, стійкості та довгостроковому стратегічному партнерстві. На думку науковців, ця еволюція є показовим індикатором сучасної фази агресії російської федерації, коли інформаційна присутність поступово доповнюється розширенням політичного впливу [61].

Безпрецедентним за своїми наслідками став і двосторонній саміт президентів України та Сполучених Штатів Америки у лютому 2025 року. Переважна частина експертного середовища за підсумками цієї зустрічі прогнозувала суттєве ослаблення американської підтримки України та фактичний провал переговорного формату щодо можливих механізмів встановлення швидкого миру між росією та Україною. Відкрита емоційна напруга між двома лідерами, а також рішення Президента України утриматися від підписання угоди про надра, перетворилися на одну із найбільш резонансних інформаційних подій у глобальному медіапросторі. Водночас, попри демонстративну підтримку Президента України з боку європейських лідерів і значної частини американського суспільства, адміністрація Сполучених Штатів все ж вдалася до тимчасового зупинення військових поставок до моменту досягнення домовленостей щодо врегулювання конфлікту [16, с. 118].

Зазначений інцидент є показовим у двох вимірах: по-перше, він відобразив комунікативний глухий кут між сторонами, які об'єктивно не готові поступатись принциповими позиціями; по-друге, розкрив маніпулятивну складову сучасної дипломатії, в якій боротьба за утримання контролю над власними наративами нерідко переважає над змістом переговорного процесу. Подібна тенденція є характерною рисою сучасного інформаційного середовища з його тотальним медійним охопленням, коли авторитарні режими та їх оточення вдаються не до аргументів фактів, а до інформаційних маніпуляцій задля утримання впливу [66].

В умовах критичної залежності від зовнішнього ресурсного забезпечення, насамперед американського, подібні кризові ситуації несуть реальну загрозу дипломатичним позиціям України та її стратегічним можливостям на шляху до перемоги. Відповідно, інститут президентства в Україні повинен здійснювати системне превентивне прогнозування можливих кризових сценаріїв у комунікаціях як із союзниками, так і в протидії проросійським наративам, аби уникати дипломатичних прорахунків, наслідки яких безпосередньо позначаються на полі бою.

Таким чином, комунікативна стратегія В. Зеленського пройшла якісну трансформацію: від кризової мобілізації ресурсів протягом перших місяців повномасштабного вторгнення до формування стратегічного бачення майбутнього та активного пошуку механізмів урегулювання збройного конфлікту, що об'єктивно відображає як зміну поточних пріоритетів держави, так і прагнення закріпити міжнародну підтримку на сталій довгостроковій основі. Ключовим завданням для президента залишається утвердження України як взірцевого суб'єкта дипломатії, здатного ефективно поєднувати дипломатичні інструменти, цифрові технології та лідерський потенціал задля підтримки глобальної солідарності та захисту фундаментальних українських наративів у міжнародному дискурсі.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження наукового дискурсу поняття та сутності політичного лідерства було з'ясовано, що концептуалізація цього явища як самостійного об'єкта політичної науки розпочалася в середині 20 ст. зі становленням біхевіоральної парадигми, яка змістила дослідницький фокус із аналізу норм і правових інститутів на емпіричний аналіз реальної поведінки політичних акторів, мотивів їхніх дій та характеру взаємодії зі суспільством.

Важливим результатом аналізу є і те, що сучасна політична наука виводить поняття політичного лідерства за межі суто персоніфікованого явища, розглядаючи його як взаємодію між лідером, інституціями та суспільством у межах спільної системи координат. Концепції кризового, організаційного та комунікаційного лідерства свідчать про адаптацію теорії до умов гібридних конфліктів, інформаційного суспільства та системних трансформацій, оскільки традиційні моделі управління стають неефективними.

На підставі узагальнення наукових підходів ми дійшли висновку, що сутність політичного лідерства полягає в здійсненні легітимного впливу лідера на суспільство з метою мобілізації громадян, формування спільного порядку денного та реалізації визначеного політичного курсу в межах конкретного соціально-політичного середовища. Водночас, змістовими характеристиками цього процесу є цілеспрямованість, легітимність, взаємна ціннісна взаємодія лідера і суспільства, а також виконання лідером інтегративної, орієнтаційної та мобілізаційної функцій.

Аналіз нормативно-правового регулювання інституційного виміру політичного лідерства Президента України було показав, що конституційне закріплення статусу Глави держави формує правовий фундамент для здійснення лідерства президентом одразу в кількох вимірах: Конституція України наділяє президента представницькою функцією у зовнішньополітичних відносинах, функцією гаранта прав і свобод громадян, а також функцією гаранта євроатлантичної інтеграції, що в сукупності визначає стратегічний вектор президентського лідерства на інституційному рівні.

Ключовим для розуміння інституційного виміру президентського лідерства є те, що повноваження, закріплені Конституцією України уможлиблюють вплив Глави держави на всі гілки влади через правові механізми, визначені Основним Законом. Водночас, існують механізми, що обмежують його діяльність, зокрема контрасигнація та процедура імпічменту, які утворюють систему стримувань і противаг. Разом із тим аналіз практики функціонування інституту президентства в Україні дозволив виявити низку системних деформацій: надмірну концентрацію владних повноважень, гіпертрофію президентського апарату та поглиблення зв'язку державної влади з олігархічними групами.

На підставі узагальнення нормативно-правової бази та наукових підходів ми з'ясували, що конституційне закріплення статусу та повноважень Президента України не є самодостатньою гарантією ефективного політичного лідерства. Вирішального значення набувають індивідуальні якості Глави держави, його здатність до міжінституційного діалогу, вміння знаходити компроміси та нестандартні рішення в умовах викликів.

Дослідження інфраструктурного забезпечення діяльності інституту Президента України підтвердило, що Офіс Президента України, попри свій нормативно визначений статус допоміжного органу, в умовах повномасштабного вторгнення трансформувався в оперативний центр стратегічного управління державою. Аналіз Положення про Офіс Президента України засвідчив, що його формальні функції – організаційне, правове, консультативне та експертно-аналітичне супроводження реалізації президентських повноважень в умовах воєнного стану суттєво розширилися, виходячи за межі традиційного розуміння «допоміжного органу» та набуваючи ознак структури, яка безпосередньо бере участь у виробленні й реалізації державної політики.

Водночас, у процесі аналізу функцій Офісу Президента в умовах війни було виокремлено щонайменше три ключові напрями його діяльності, що безпосередньо впливають на моделювання стратегії президентського лідерства.

Ключовим для розуміння першого напрямку (комунікаційного) є те, що Офіс координує весь інформаційний потік від імені президента, формує меседжі для внутрішньої аудиторії та вибудовує наративи для міжнародних партнерів. Другий напрям – координаційний полягає в тому, що Офіс виступає інституційним хабом у взаємодії між президентом та іншими органами державної влади, забезпечуючи узгодженість рішень між різними інституціями в умовах, коли швидкість їх ухвалення набуває критичного значення. Третій напрям охоплює дипломатичне та протокольне супроводження міжнародної діяльності Глави держави, яка набула важливого значення в умовах війни.

У результаті порівняльного аналізу стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського було визначено, що обидва президенти здобули владу в переломні моменти української історії та формували принципово різні моделі управління. Застосування типологій політичного лідерства М. Вебера, Г. Лассуела та М. Дж. Германн дозволило визначити, що легітимність П. Порошенка спиралася на легально-раціональні та інституційні механізми з виразним ідеологічним цілепокладанням, тоді як легітимність В. Зеленського від самого початку ґрунтувалася на харизматичному та персоналістському характері, що обумовило як його комунікативну стратегію, так і специфіку управлінських рішень.

Дослідження стратегічної моделі політичного лідерства П. Порошенка засвідчує її виражений державоцентричний та інституційно-оборонний характер. Ключовим для розуміння цієї моделі є одночасне поєднання трьох стратегічних напрямів: зміцнення обороноздатності держави через реформування сектору безпеки, інтернаціоналізації війни на сході України та внутрішньої ідеологічної консолідації суспільства навколо формули «Армія, Мова, Віра».

Дослідження моделі політичного лідерства В. Зеленського у 2019-2022 роках підтвердило її перехідний характер від комунікаційно-адаптивної до кризово-орієнтованої. На відміну від попередника, В. Зеленський вибудовував власну політичну легітимність крізь пряму взаємодію зі суспільством, цифрові

платформи та персоналізацію політичної відповідальності, що сформувало новий тип відносин між лідером і громадянами.

Узагальнення результатів порівняльного аналізу стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського продемонструвало, що політичне лідерство в Україні у 2014-2022 роках розвивалося в межах єдиного стратегічного контексту, детермінованого російською агресією, залежністю від міжнародної підтримки та необхідністю підтримання внутрішньої стабільності проте набувало різних функціональних форм: якщо у період президентства П. Порошенка домінувала логіка інституційного виживання та державної мобілізації, то в період В. Зеленського – гнучкого кризового реагування та інформаційної інтеграції суспільства.

У межах дослідження стратегії політичного лідерства В. Зеленського в умовах повномасштабного вторгнення було визначено, що її структура визначається нерозривним взаємозв'язком внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів, які не функціонують автономно, а взаємно обумовлюють і підсилюють один одного.

Дослідження внутрішньополітичного виміру засвідчило, що стратегія В. Зеленського ґрунтувалася на трансформації власного образу від політичного комунікатора до символу національного спротиву. Публічна присутність президента в перші дні повномасштабного вторгнення, відмова від евакуації та виїзди в зони бойових дій сформували емоційний фундамент для довіри громадян, що відобразилося у стрімкому зростанні президентського рейтингу. Аналіз діяльності президента в умовах правового режиму війни продемонстрував поєднання реактивного та превентивного підходів до управління суспільними очікуваннями: оперативне реагування на корупційні скандали через кадрові перестановки, з одного боку, та заздалегідь підготовлене інформаційне підґрунтя для резонансних рішень на кшталт відставки В. Залужного – з іншого.

Дослідження зовнішньополітичного вектору стратегії В. Зеленського продемонструвало її якісну еволюцію від гострої мобілізаційної риторики

перших місяців війни, спрямованої на залучення міжнародної підтримки та зброї, до більш виваженої дипломатичної комунікації з акцентом на стратегічному партнерстві, безпекових гарантіях та повоєнній відбудові.

Таким чином, узагальнення результатів дослідження показало, що структура стратегії політичного лідерства В. Зеленського у співвідношенні внутрішньополітичного та зовнішньополітичного векторів характеризується їх функціональною взаємозалежністю: внутрішня суспільна консолідація слугує ресурсом зовнішньополітичної переговорної позиції, тоді як міжнародна підтримка легітимізує президентське лідерство всередині держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ададуров В. Російсько-українська війна через призму теорії цивілізацій. *Ukrainian Historical Review / Український історичний огляд*, II. 2023. С. 155–175.
2. Арестович пояснив свої скандальні слова про російську ракету в Дніпрі. *BBC News Україна*. 2023. 15 січ. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64282318>
3. Битяк Ю. П., Серьогіна С. Г., Бодрова І. І. Правове регулювання організації та діяльності апарату глави держави: зарубіжний та вітчизняний досвід. Харків : Оберіг, 2012. 140 с.
4. Власенко В. В., Луценко В. Р. Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 65–71. http://www.lsej.org.ua/2_2023/13.pdf
5. Володимир Зеленський очима німців: супергерой, якого заносить. *DW*. <https://www.dw.com/uk/volodymyr-zelenskyi-ochyma-nimtsiv-superheroi-yakoho-zanosyt/a-61481412>
6. Гест А., Панайоту О. Соціальна згуртованість в Україні. Частина І: визначення та вимірювання соціальної згуртованості за допомогою індексу SCORE. Київ : Центр сталого миру та демократичного розвитку (SeeD), 2022. 72 с.
7. Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*. 2023. № 2 (569). С. 5–32. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.005>.
8. Грушецький А. Довіра військовим командувачам та ставлення до можливої відставки В. Залужного : результати опитування КМІС. Київ : Київський міжнародний інститут соціології, 2023. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1338&page=1>
9. Грушецький А. Динаміка довіри Президенту В. Зеленському в 2019–2025 роках : результати опитування КМІС. Київ : Київський міжнародний інститут соціології, 2025. <https://www.kiis.com.ua/?lang=enr&cat=reports&id=1496>
10. Грушецький А. Напрямок справ у країні та довіра політичним, військовим і громадським діячам : результати опитування КМІС. Київ : Київський

- міжнародний інститут соціології, 2024.
<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1368&page=1>
11. Даниленко С. І. Прес-служба: основи організації та діяльності. Київ : КНУ, 2016. 124 с.
12. Діяльність Президента України. Вип. 29. Київ : НБУВ, 2022.
https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/diyalnist_prezidenta_ukr/2022/2022_Vyp_29.pdf
13. Діяльність Президента України. Вип. 6 (102). Київ : НБУВ, 2024.
https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/diyalnist_prezidenta_ukr/2024/2024_Vyp_6-102.pdf
14. Діяльність Президента України. Вип. 21 (117). Київ : НБУВ, 2024.
https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/diyalnist_prezidenta_ukr/2024/2024_Vyp_21-117.pdf
15. Діяльність Президента України. Вип. 4 (152). Київ : НБУВ, 2025.
https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/diyalnist_prezidenta_ukr/2025/2025_Vyp_4-152.pdf
16. Діяльність Президента України. Вип. 5 (153). Київ : НБУВ, 2025.
https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/diyalnist_prezidenta_ukr/2025/2025_Vyp_5-153.pdf
17. Дзірба О. М. Тенденції формування політичного лідерства в Україні в 2004–2023 рр. : кваліф. робота на здобуття освіт. ступеня бакалавра за спец. 052 «Політологія». Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 64 с. <https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7d897e55-785e-4387-bf93-ecb5611c8d8d/content>
18. Електоральні настрої населення (11–18 лютого 2022 року). Київ : Соціологічна група «Рейтинг», 2022. 12 с.
19. Зелінська М. Можливі моделі розвитку інституту президентства в Україні. *Політичний менеджмент*. 2007. № 3 (24). С. 58–64.
20. Зеленський залишився у Києві. *Радіо Свобода*.
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-video-kyiv/31723624.html>

21. Кармазіна М. Президентство: український варіант. Київ, 2007. 365 с.
22. Коверга Л. Які функції виконує Офіс Президента України? 25.06.2020.
<https://kyivyes.com.ua/uk/articles/articles-2678-yaki-funkcii-vikonue-ofis-prezidenta-ukraini>
23. Кондратенко О. Ю. Інститут президента в умовах воєнного стану. *Політичні дослідження*. 2023. № 1 (5). <http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/280393>
24. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
25. Конституція України. Розділ V.
<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-v>
26. Леві Б.-А. Зеленський може перемогти. *НВ*. 2022. 1 берез.
<https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-rosiji-proti-ukrajini-chomu-zelenskiy-mozhe-peremogti-kijiv-novini-ukrajini-50221185.html>
27. Офіційний сайт Президента України. <https://www.president.gov.ua/>
28. Пацята А. О. Політичне лідерство в Україні: кейс Юлії Тимошенко : кваліф. робота за спец. 052 «Політологія». Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. 79 с.
29. Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 27–38.
30. Політичні аспекти російсько-української війни : зб. наук. пр. / Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2023.
<https://jpl.donnu.edu.ua/issue/view/501>
31. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
32. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
33. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 15.03.2022 р. № 2119-IX.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2119-20#Text>

34. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 21.04.2022 р. № 2212-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2212-20#Text>
35. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#Text>
36. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 15.08.2022 р. № 2500-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2500-20#Text>
37. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 16.11.2022 р. № 2738-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2738-20#Text>
38. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 07.02.2023 р. № 2915-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2915-20#Text>
39. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 02.05.2023 р. № 3057-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3057-20#Text>
40. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
41. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>
42. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16.09.2014 р. № 1680-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text>
43. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях : Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>

44. Про Положення про Офіс Президента України : Указ Президента України від 25.06.2019 р. № 436/2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436/2019>
45. Про порядок проведення урочистого засідання Верховної Ради України, присвяченого складенню присяги новообраним Президентом України : Закон України від 05.03.1999 р. № 474-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-15#Text>
46. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
47. Проц А. Схема «яєць по 17 гривень»: НАБУ і САП викрили у Міноборони розкрадання понад 733 млн грн. *Українська правда*. 2025. 2 квіт. <https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/02/7505672/>
48. Російсько-українська війна: підсумки 2023 року. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2023. <https://ae.eessc.org.ua/article/view/326246>
49. Романюк А. Основні етапи розвитку політичної думки у XX ст. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2011. Вип. 8. С. 1–10. https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/1_2016/10.pdf
50. Руда О., Піх О. Україна у зовнішньополітичній стратегії США: пріоритети та виклики за умов російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Український історичний журнал*. 2024. № 6 (579). С. 20–43. <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/13007/2024-6-2>
51. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: дослідження структур, мотивів і результатів / пер. з 2-го вид. Київ : АртЕк, 2001. 211 с.
52. Святоцький О. Питання пошуку оптимальної моделі форми державного правління для України. *Право України*. 2009. № 8. С. 54–66.
53. Скіць С. В. Вдосконалення механізму взаємодії вищих органів державної влади як напрями підвищення ефективності управління інституту президентства в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2013. Вип. 1. С. 258–266.
54. Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними дослідження reSCORE 2024. Київ : ПРООН в Україні, 2024. 44 с.

55. Сорокопуд М. Чисті типи політичного лідерства у теорії М. Вебера. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 7. С. 84–91.
56. Сухорукова А. Л., Іванова В. І. Вплив сучасних моделей лідерства на ефективність управлінських процесів. *Матеріали наукової конференції. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* (10 жовт. 2025 р.). Харків. Державний біотехнологічний університет. 2025. С. 409–410.
57. Трушевич Г. Б. Лідерство в умовах політичних трансформацій: аналіз стійкості лідерів під час кризи. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2026. № 22. С. 331–338. DOI: 10.32782/2312-1815/2025-22-39.
58. Хилько М. М. Стратегічні комунікації у міжнародній діяльності Президента України. *Матеріали наукової конференції*. Київ : Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України, 2021. <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1527>
59. Хилюк А. Ю. Лідерство в умовах кризових і трансформаційних ситуацій. Вінниця : Вінницький національний технічний університет, 2025. С. 1–4. <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/mn/mn2025/paper/viewFile/24743/20518>
60. Царук І. М., Ткачук В. О., Саннікова С. Б. Комунікативні навички лідера як чинник забезпечення ефективної командної взаємодії. *Економіка, управління та адміністрування*. 2026. № 1 (115). С. 15–21. DOI: 10.26642/ema-2026-1(115)-15-21.
61. Цікул І. Особливості оновлення стратегій комунікації інститутів влади в умовах російської агресії (на прикладі комунікацій Президента України). *East of Europe*. 2023. Vol. 9, № 1. С. 37–53. DOI: 10.17951/we.2023.9.1.37-53.
62. Шкільняк М. М., Кривокульська Н. М. Організаційне лідерство як інструмент організації діяльності закладу охорони здоров'я та її вдосконалення. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. № 1. С. 95–102. DOI: 10.11603/1681-2786.2022.1.13077.

63. Blondel J. Political Leadership: Towards a General Analysis. London : Sage Publications, 1987. 216 p.
64. Burns J. M. Leadership. New York : Harper & Row, 1978. 530 p.
65. Easton D. The current meaning of "Behavioralism" in political science. *The limits of behavioralism* / ed. J. S. Charlesworth. Philadelphia : The American Academy of Political and Social Science, 1962. P. 8–25.
66. Guriev S., Treisman D. Informational Autocrats. *The Journal of Economic Perspectives*. 2019. Vol. 33, No. 4. P. 100–127. <https://www.jstor.org/stable/26796838>
67. Kushnir O. та ін. Політичні маніпуляції у медіа під час війни. *arXiv*. 2024. <https://arxiv.org/abs/2407.17425>
68. Lipset S. M. The Centrality of Political Culture. *Journal of Democracy*. 1990. Vol. 1, No. 4. P. 80–83.
69. Merriam C. E. New Aspects of Politics. Chicago : University of Chicago Press, 1925.
70. Moreno R. Zelensky's discourse during the Russian invasion of Ukraine. How the war narratives influences conflicts. 2022. 85 p. <https://repositorio.comillas.edu/xmlui/bitstream/handle/11531/55778/TFG-%20Moreno%20Rubio%2C%20%20Angel.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
71. Nye J. S. The Powers to Lead. New York : Oxford University Press, 2008. 240 p.
72. O'Donnell G. Delegative Democracy. *Journal of Democracy*. 1994. Vol. 5, No. 1. P. 55–69. DOI: 10.1353/jod.1994.0010.
73. Seligman L. G. Recruitment in Politics. *Problems of Democracy*. 1964. Vol. 13, № 2. P. 34–42. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.2307/2127510>
74. Stogdill R. M. Leadership, Membership and Organization. *Psychological Bulletin*. 1950. Vol. 47, № 1. P. 1–14.
75. Tucker R. C. Politics as Leadership. Rev. ed. Columbia : University of Missouri Press, 1995. 208 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

**Характеристика стратегічної моделі політичного лідерства П.
Порошенка (2014-2019)**

Компонент лідерства	Зміст стратегії	Основні інструменти реалізації
Безпековий	Формування обороноздатної держави в умовах війни	Реформа ЗСУ, посилення сектору оборони
Геополітичний	Інтернаціоналізація конфлікту та залучення підтримки Заходу	Співпраця з США та ЄС, санкційна політика
Ідеологічний	Консолідація суспільства та формування національної ідентичності	«Армія, Мова, Віра»

Джерело: складено автором за [1], [7], [50], [57].

Характеристика стратегічної моделі політичного лідерства В.**Зеленського (2019-2022)**

Компонент лідерства	Зміст стратегії	Основні інструменти реалізації
Комунікаційний	Пряма взаємодія з суспільством та формування довіри	Соціальні мережі, відеозвернення, цифрові платформи
Геополітичний	Збереження та поглиблення міжнародної підтримки	Співпраця зі США та ЄС
Безпековий	Поступова мілітаризація державного управління	Посилення оборонного сектору

Джерело: складено автором за [7], [48], [50], [67].

Порівняльна характеристика політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського за класичними типологіями

Типологія політичного лідерства	П. Порошенко (2014-2019)	В. Зеленський (2019-2022)
Типологія Макса Вебера (з огляду на легітимність політичного лідера)	Легально-раціональний з елементами традиційного (апеляція до державності, національної ідентичності)	Харизматичний (легітимність через особисту популярність і безпосередній емоційний зв'язок з аудиторією)
Типологія за стилем політичної діяльності лідерів Гарольда Лассуела	Адміністратор (орієнтація на інституційні механізми, процедури, дипломатичні канали)	Агітатор (орієнтація на публічну комунікацію, мобілізацію підтримки, емоційний вплив)
Модель зовнішньополітичного лідерства Маргарет Дж. Германн	Лідер-прапороносець (чітка ідеологічна місія – євроінтеграція, національна ідентичність)	Лідер-пожежник у поєднанні з елементами лідера-торговця (реактивність на кризові виклики; здатність до коаліційної дипломатії та переговорного позиціонування)

Джерело: складено автором за [17], [28], [55].

Порівняльна таблиця стратегій політичного лідерства П. Порошенка та В. Зеленського (2014-2022)

Вимір лідерства	П. Порошенко (2014-2019)	В. Зеленський (2019-2022)	Аналітичний висновок
Тип моделі лідерства	Інституційно-оборонна, мілітарно-дипломатична	Комунікаційно-адаптивна, кризово-орієнтована	Перехід від інституційної до гібридної моделі
Основний ресурс влади	Держава, армія, міжнародні інститути	Комунікація, довіра, цифрові платформи	Зміна джерела легітимності
Геополітична стратегія	Коаліційна дипломатія, санкційний тиск на російську федерацію	Збереження коаліцій + гнучка дипломатія	Стратегічне слідування курсу попередника
Управлінська логіка	Довгострокове інституційне будівництво	Ситуативне кризове управління	Різні горизонти планування
Інформаційна політика	Переважно традиційні медіа	Пряма цифрова комунікація	Посилення ролі інформаційної війни
Суспільна мобілізація	Ідеологічна консолідація («Армія, Мова, Віра»)	Емоційно-комунікаційна єдність	Перехід від ідеології до комунікації

Джерело: складено автором на основі проведеного аналізу стратегій політичного лідерства президентів.